

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні
Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

НА ТЕМУ: «УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ПОРТФЕЛЮ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

АТ КБ «ПРИВАТБАНК» В УМОВАХ КРИЗИ»

другий (магістерський)

(рівень вищої освіти)

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0722 – уфпс

спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
(шифр і назва спеціальності)

освітньої програми Управління фінансами підприємницьких структур

В.І. Доскоч
(ініціали та прізвище)

Керівник доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів, доцент, канд. екон. наук Оглобліна В.О.

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент _____

(посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя - 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ
ІНСТИТУТ ім. Ю.М. ПОТЕБНІ

Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Рівень вищої освіти другий (магістерський)
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»
(код та назва)
Освітня програма Управління фінансами підприємницьких структур
(код та назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та
фінансів, д-р екон. наук, проф.

_____ Шапуров О.О..
(підпис)

“ _____ ” _____ 2023 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

_____ *Доскоч Володимиру Ігоровичу* _____
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Управління формуванням портфелю цінних паперів АТ КБ «Приватбанк»
в умовах кризи

керівник роботи Оглобліна Вікторія Олександрівна, канд. екон. наук, доцент
(прізвище, ім'я та по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом ЗНУ від « 09 » жовтня 2023 р. № 1579-с

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи 1. Постановка задачі.
2. Перелік літератури.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)
1. Теоретична частина
2. Аналітична частина
3. Рекомендації

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____
презентація

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Оглобліна В.О., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів		
2	Оглобліна В.О., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів		
3	Оглобліна В.О., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Розробка плану роботи.		
2.	Збір вихідних даних.		
3.	Обробка теоретичних джерел.		
4.	Розробка першого і другого розділу.		
5.	Розробка третього розділу.		
6.	Оформлення і нормоконтроль кваліфікаційної роботи.		
7.	Захист кваліфікаційної роботи.		

Студент _____
(підпис)

В.І. Доскоч _____
(ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____
(підпис)

В.О. Оглобліна _____
(ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____
(підпис)

О.О. Шапуров _____
(ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра «Управління формуванням портфелю цінних паперів АТ КБ «Приватбанк» в умовах кризи»: 87 с., 7 рис., 16 табл., 57 джерел, 8 додатків.

Ключові слова: БАНКІВСЬКА УСТАНОВА, ДІЯЛЬНІСТЬ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ, ПОРТФЕЛЬ ЦІННИХ ПАПЕРІВ, УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ, ОПТИМІЗАЦІЯ ПОРТФЕЛЮ, ДОХІДНІСТЬ, РИЗИК.

У кваліфікаційній роботі узагальнено теоретичні основи управління формуванням портфелем цінних паперів банку; систематизовано результати діяльності банку як фінансової установи за економічними та фінансовими показниками, за відповідністю встановленим нормативам; визначено характер та види діяльності банку на ринку цінних паперів як депозитарної установи, підходи до управління портфелем цінних паперів; обґрунтовано економіко-математичний інструментарій з формування інвестиційного портфеля цінних паперів банку; розроблено пропозиції щодо управління формуванням портфеля цінних паперів банку з використанням економіко-математичного підходу.

Запропоновані теоретичні і прикладні положення можуть бути використані банківськими установами в процесі формування й управління портфелем цінних паперів. Основні положення, узагальнені результати та висновки можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці фахівців у фінансовій сфері.

Значимість наукового результату полягає в науковому обґрунтуванні економіко-математичного інструментарію з оптимізації інвестиційного портфеля цінних паперів банку, використання якого дозволить підвищити результативність управління його формуванням.

Подальші дослідження можуть бути направлені на діагностику розвитку ринку цінних паперів за участю банківських установ, розроблення програмного забезпечення для банків щодо оптимізації структури портфелю.

ABSTRACT

Master's qualifying paper «Managing the formation of the securities portfolio of JSC CB «PrivatBank» during a crisis»: 87 pages, 7 figures, 16 tables, 57 references, 8 applications.

Keywords: BANKING INSTITUTION, STOCK MARKET ACTIVITY, SECURITIES PORTFOLIO, FORMATION MANAGEMENT, PORTFOLIO OPTIMIZATION, PROFITABILITY, RISK.

The theoretical basis of managing the formation of the bank's securities portfolio have been summarized; the results of the bank's activity as a financial institution have been systematized according to economic and financial indicators, according to compliance with established standards; the nature and types of activities of the bank on the securities market as a depository institution, approaches to the management of the securities portfolio have been defined; the economic-mathematical toolkit for forming the bank's investment portfolio of securities has been substantiated; proposals for managing the formation of the bank's securities portfolio using an economic-mathematical approach have been developed in the qualification work.

The proposed theoretical and applied provisions can be used by banking institutions in the process of forming and managing a portfolio of securities. The main provisions, generalized results and conclusions can be used in the educational process when training specialists in the financial sphere.

The significance of the scientific result lies in the scientific substantiation of the economic-mathematical toolkit for optimizing the bank's investment portfolio of securities, the use of which will increase the effectiveness of managing its formation.

Further research can be directed to the diagnosis of the development of the securities market with the participation of banking institutions, the development of software for banks to optimize the structure of the portfolio.

ЗМІСТ

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ.....	2
РЕФЕРАТ.....	4
ABSTRACT.....	5
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ БАНКУ.....	10
1.1 Сутність діяльності банків на ринку цінних паперів.....	10
1.2 Управління банківським портфелем цінних паперів.....	21
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК» ЯК ФІНАНСОВОЇ ТА ДЕПОЗИТАРНОЇ УСТАНОВИ.....	39
2.1 Організаційно-економічна характеристика АТ КБ «Приватбанк».....	39
2.2 Діяльність АТ КБ «Приватбанк» як фінансової установи.....	43
2.3 Депозитарна діяльність банку та управління портфелем цінних паперів.....	55
Висновки до розділу 2.....	64
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ ПІДХІД ДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ПОРТФЕЛЮ ЦІННИХ ПАПЕРІВ БАНКУ В УМОВАХ КРИЗИ.....	66
3.1 Обґрунтування економіко-математичного інструментарію з формування інвестиційного портфеля цінних паперів банку.....	66
3.2 Управління формуванням портфеля цінних паперів АТ КБ «Приватбанк» з використанням економіко-математичного інструментарію.....	71
Висновки до розділу 3.....	76
ВИСНОВКИ.....	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	88

ВСТУП

Актуальність теми. В кризових умовах функціонування суб'єктів господарювання і життєдіяльність населення країни має тренд до скорочення, що обмежує ресурси банківського сектору через зменшення обсягів депозитного та кредитного портфелів. Для ефективної діяльності у цих умовах банкам потрібно знаходити інші сектори дохідності, зокрема такими можуть бути операції на ринку цінних паперів, які розширюють перелік банківських продуктів і послуг, диверсифікують джерела доходу, надають можливість витримати конкуренцію на фінансовому ринку і продовжити функціонувати, маючи позитивні показники розвитку.

Як позитивний тренд щодо розвитку банківського сектору України, активна діяльність банків на фондовому ринку є обґрунтованою, оскільки банки приймали участь в формуванні ринку цінних паперів і не є ньому новачками, а мають певний досвід. Сьогодні, в умовах кризових явищ, обумовлених військовою агресією щодо України, вітчизняні банки проявляють значний інтерес до діяльності на ринку цінних паперів, у тому числі через високу дохідність таких операцій (в 2022 році – 19% щодо облігацій державних позик).

Розвитку ринку цінних паперів за участю банківського сектору приділяють увагу науковці і практики, акцентуючи в своїх працях і матеріалах на різних проблемах і шляхах виходу з них. Визнаючи науковий і методичний доробок з означеної проблеми, слід зазначити, що потреба в стабільному функціонуванні ринку цінних паперів як складника фондового і фінансового ринку України актуалізує дослідження і нагальну потребу розгляду питання щодо окремих банків.

Метою кваліфікаційної роботи є узагальнення теоретичних і методичних засад, розроблення підходів щодо удосконалення управління формуванням портфелю цінних паперів банку в умовах кризи.

Для досягнення мети в роботі поставлені та вирішені такі *завдання*:

- узагальнити теоретичні основи управління формуванням портфелем цінних паперів банку;
- систематизувати результати діяльності банку як фінансової установи;
- визначити діяльність банку на ринку цінних паперів як депозитарної установи, підходи до управління портфелем цінних паперів;
- обґрунтувати економіко-математичний інструментарій з формування інвестиційного портфеля цінних паперів банку;
- розробити пропозиції щодо управління формуванням портфеля цінних паперів банку з використанням економіко-математичного підходу.

Об'єкт дослідження – процеси управління формуванням портфелю цінних паперів банку.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні положення щодо управління формуванням портфелю цінних паперів АТ КБ «Приватбанк» в умовах кризи.

Методи дослідження. Дослідження здійснювалось на засадах системного підходу з використанням загальноприйнятих в економічній науці методів: аналізу і синтезу, систематизації (при аналізі теретичних основ формування ринку цінних паперів, діяльності банків з управлінням портфелем); спостереження, групування, порівняльного аналізу (при аналізі операцій банків з цінними паперами), економіко-математичного і графічного при представленні результатів), узагальнення і абстрагування (при формулюванні висновків і пропозицій)

Як інформаційну базу використано: закони України, статистичні матеріали Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Національного банку України, широке коло вітчизняних і зарубіжних літературних джерел з питань функціонування фондового ринку та управління формуванням портфелю цінних паперів банками, фінансова та статистична звітність АТ КБ «Приватбанк», результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:
отримали подальший розвиток:

- наукове обґрунтування економіко-математичного інструментарію з

формування інвестиційного портфеля цінних паперів банку, використання якого дозволить підвищити результативність управління формуванням їх портфелю, що доведено прикладними розрахунками.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що запропоновані теоретичні і прикладні положення можуть бути використані банківськими установами в процесі формуванні й управлінні портфелем цінних паперів. Основні положення, узагальнені результати та висновки можуть бути використані в навчальному процесі при підготовці фахівців у фінансовій сфері.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були представлені в доповіді на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України».

Публікації. Основні положення роботи опубліковано в матеріалах міжнародної науково-практичної конференції.

Обсяг і структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 87 сторінках. Робота містить 16 таблиць, 7 рисунків та 8 додатків. Список використаних джерел налічує 57 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ПОРТФЕЛЕМ ЦІННИХ ПАПЕРІВ БАНКУ

1.1 Сутність діяльності банків на ринку цінних паперів

Ринок цінних паперів є особливою сферою відносин, у рамках якого здійснюється продаж цінних паперів, що мобілізує фінансові ресурси на інвестиційні потреби суб'єктів економічної діяльності. Оскільки цінні папери за своєю економічною суттю є відображенням певних фондів – матеріальних або грошових, ринок цінних паперів ще іменують фондовим ринком [55].

Формування ринку цінних паперів як наукова і прикладна проблема лежить в полі зору багатьох теоретиків і практиків. Тому теоретичні напрацювання та узагальнююча практика функціонування ринку цінних паперів, а також діяльність комерційних банків на ньому посідають досить вагоме місце в працях вітчизняних вчених – І. Бланка, З. Васильченко, М. Денисенка, Р. Комарницької, В. Корнєєва, Б. Луціва, І. Лютого, Т. Майорової, А. Мороза, А. Пересади, Р. Пікус, М. Савлука та інших. Діяльність комерційних банків як інвесторів на фондовому ринку, стратегії щодо формування їх інвестиційних портфелів досліджували західні вчені-економісти, зокрема Дж. Літнер, Г. Марковіц, С. Росс, П. Роуза Д. Сінкі, Дж. Тобін, В. Шарп та інші. Зі зміною умов функціонування банківського сектору України діяльність банків на ринку цінних паперів потребує детального розгляду.

Цінні папери є специфічним фінансовим інструментом. У Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (раніше – «Про цінні папери і фондову біржу») цінні папери – це «...грошові документи, що засвідчують право володіння або боргові відносини, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, і їх власником, і передбачають, як правило, виплату доходу в виді дивідендів або процентів, а також можливість передачі грошових чи інших прав, які витікають з цих документів, іншим особам» [19].

Згідно із Законом в Україні можуть випускатися і обертатися такі види цінних паперів [19]:

- акції;
- облігації внутрішніх республіканських і місцевих позик;
- облігації підприємств;
- казначейські зобов'язання держави;
- ощадні сертифікати;
- векселі;
- приватизаційні папери.

У практичній діяльності цінні папери поділяють на такі групи [24]:

- пайові цінні папери, за якими емітент не несе зобов'язання повернути грошові засоби, інвестовані в його діяльність, але які свідчать про участь у статутному фонді, надають їх власникам право на участь в управлінні справами емітента і отримання частини прибутку в виді дивідендів і частини майна у випадку ліквідації емітента;

- боргові цінні папери, за якими емітент несе зобов'язання повернути у визначений термін засоби, інвестовані в його діяльність, але які не надають їх власникам права на участь в управлінні справами емітента;

- похідні цінні папери, механізм обігу яких пов'язаний з пайовими, борговими цінними паперами, іншими фінансовими інструментами або правами у відношенні до них.

Ринок цінних паперів – продукт ринкової моделі економіки, який за економічною суттю є формою розподілу фінансових ресурсів у державі з метою їх ефективнішого використання на потреби національної економіки. Досвід розвитку світової економіки свідчить, що ринок цінних паперів є явищем, що зумовлене функціонуванням фінансової системи в рамках економіки і використовується для управління нею з точки зору забезпечення ресурсами – фінансовими, матеріальними і трудовими.

Ринок цінних паперів є складною організаційно-економічною системою взаємодії багаточисельних учасників стосовно обігу цінних паперів. На думку це ку

науковців – це «...особливий сегмент фінансового ринку, на якому складаються відносини з приводу купівлі - продажу цінних паперів, які мають свою вартість, вільно обертаються і засвідчують відносини співволодіння, займу і похідні від них між тими, хто залучає ресурси, випускаючи цінні папери (емітентами), і тими, хто їх купує (інвесторами), опосередкований, як правило, участю особливих суб'єктів підприємницької діяльності – фінансових посередників» [56].

Досвід розвитку фондового ринку в зарубіжних країнах свідчить, що кожна з держав має свій, особливий шлях, основою якого були законодавчі документи. Моделі фондового ринку (ринку цінних паперів) розрізняються за активністю діяльності банків на ньому. Тому науковці мають різну думку щодо місця і ролі банківського сектору в формуванні ринку цінних паперів: одні вважають, що банки відіграють вирішальну роль у його функціонуванні, інші визначають місце як рівноправних учасників.

Моделі ринку цінних паперів є такі:

німецька – банки є найбільш головними учасниками та інвестують як у державні, так і в корпоративні цінні папери;

американська – діяльність банків є обмеженою, бо інвестують тільки у державні фінансові інструменти та депозитні сертифікати банків;

змішана – рівнозначна присутність на ринку корпоративних цінних паперів як банківських, так і парабанківських установ [27].

Держави заінтересовані в розвитку ринку цінних паперів, бо введення їх в обіг дозволяє підвищити мобільність фінансових ресурсів без збільшення загальної грошової маси [35]. Розвинений банківський сектор за будь-якої моделі сприяє активному функціонуванню ринку цінних паперів.

В Україні ринку цінних паперів формується за змішаною моделлю, де банківські і небанківські установи здійснюють операції як з державними, так і з корпоративними фінансовими інструментами. Діяльність банків щодо операцій з цінними паперами поділяються таку за власними та клієнтськими, за рахунок яких формується портфель банку за цими активами (рис. 1.1.) [55].

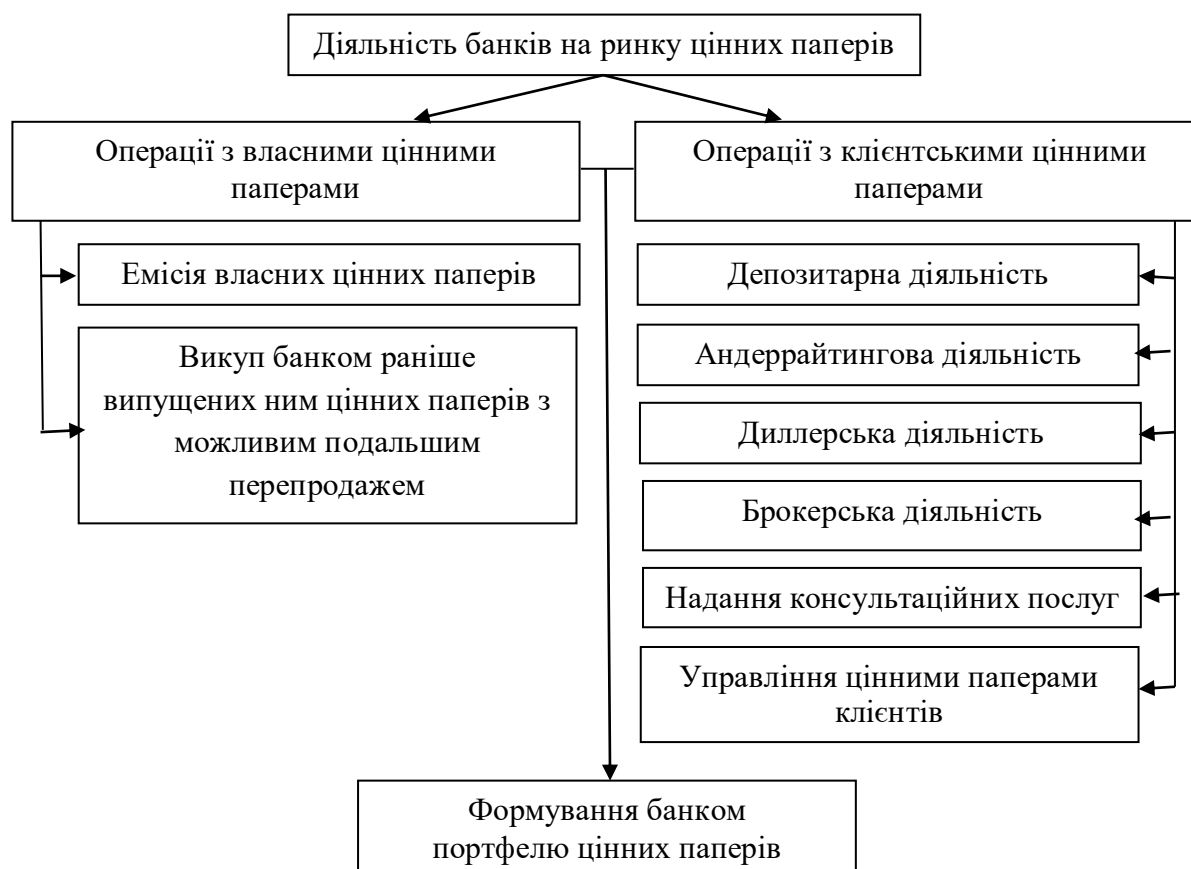

Рисунок 1.1 – Діяльність банків з формування портфелю цінних паперів
Складено автором на основі [28, с. 112: 55]

Операції з клієнтськими цінними паперами здійснюються з метою отримання відповідної винагороди при задоволенні потреб клієнтів. Емісійні операції банків мають на меті залучення грошових коштів шляхом випуску цінних паперів (акції, облігації, депозитні сертифікати) [30]. Формування власного портфеля цінних паперів призначене для управління ліквідністю, дохідністю та ризикованістю банківських операцій загалом [29].

Випуск цінних паперів банками є одним з основних напрямів фінансування їх діяльності. Основними цілями банку-емітента на ринку цінних паперів є [44]:

1. Формування та підтримка справедливого ринкового курсу акцій, максимізація курсу акцій. Так у випадку організації додаткової емісії акцій суттєвий вплив на об'єкт залучених коштів має ринковий курс акцій емітента, встановлений за результатами торгів на організованому чи неорганізованому

ринку. У результаті дослідження попиту на фондовому ринку емітент може робити прогнози щодо ефективності майбутньої пропозиції на акції, обрати відповідні сегменти ринку на які спрямовуватиметься інформація про емітента та буде активізуватися активна взаємодія з потенційними інвесторами.

2. Висока вартість цінних паперів, що об'єктивно відображає реальний стан та перспективи розвитку банку, забезпечує вигідну різницю між номінальною вартістю та емісійним курсом цінних паперів.

3. Стабільна динаміка зміни курсу. На фондовому ринку дуже є важливими відносно коливання курсу – у порівнянні із загальним індексом акцій чи галузевим. Сильні коливання курсу акцій роблять складним прогнозуванням довгострокового планування залучення капіталу, а падіння курсу полегшує купівлю банку одним інвестором. Досягнення цілі стабілізації курсу має на увазі розробку комплексу заходів з таким розрахунком, щоб уникнути негативного впливу на курс цінних паперів. При цьому враховується також і той факт, що зміна курсу цінних паперів у довгостроковому періоді відображає динаміку ефективності управління банком.

4. Підвищення ступеню відомості банку, що необхідно для покращення важливості позиціонування нових цінних паперів на фондовому ринку. Хороша репутація банку на ринку і довіра інвесторів є важливим фактором успішного залучення капіталу.

5. Покращення іміджу – у майбутньому полегшить доступ до більш дешевих джерел фінансування. Окремим етапом у створенні іміджу публічного банку є випуск облігацій, чому як правило передують публічне розміщення цінних паперів емітента.

6. Вихід на міжнародний ринок цінних паперів. Українські компанії виходять на ринок країн Європи і США шляхом оформлення частки своїх акцій в депозитарні розписки (АДР чи ГДР). Дані інструменти дозволяють залучити іноземних інвесторів, значно знизивши для них ризики інвестування на ринках, що розвиваються. Випуск розписок сприяє підвищенню інтересу до емітента, підвищенню ліквідності і формуванню справедливої ціни на цінні папери.

Перспективним інструментом залучення інвестицій на ринку міжнародних запозичень є випуск єврооблігацій.

7. Підвищення ліквідності акцій банку.

8. Налагодження постійних та стабільних взаємовідносин з інвестором (перш за все з акціонером). У західній практиці прийнято говорити про «довіру» у відносинах з акціонерами, котрі набувають особливої ролі у діяльності сучасних господарських товариств. Досягнення даної цілі сприятиме максимальному зниженню ризиків ворожого поглинання конкурентами, а також сприятиме стабілізації курсу цінних паперів.

9. Розповсюдження акцій серед широкого кола дрібних та середніх акціонерів – розпилення акцій. Результатом такого заходу стане зменшення залежності емітента від крупних інвесторів та захищеність від переміщення капіталу, і короткострокового коливання курсів. Крім того? розширення кола інвесторів сприятиме емісіям акцій [45].

Банківським установам України доцільно застосовувати інформаційну модель для аналізу емісійних операцій, зокрема з акціями. Адже саме інформаційні запити визначають цілі аналізу, та, відповідно, методичний апарат. Враховуючи особливості об'єктів аналізу (рис. 1.2), інформаційні джерела, що використовуються в аналітичних роботах, слід поділяти на: внутрішні, що формують дані про банк, і зовнішні, що характеризують окремі аспекти середовища, у якому функціонує банк, який аналізується.

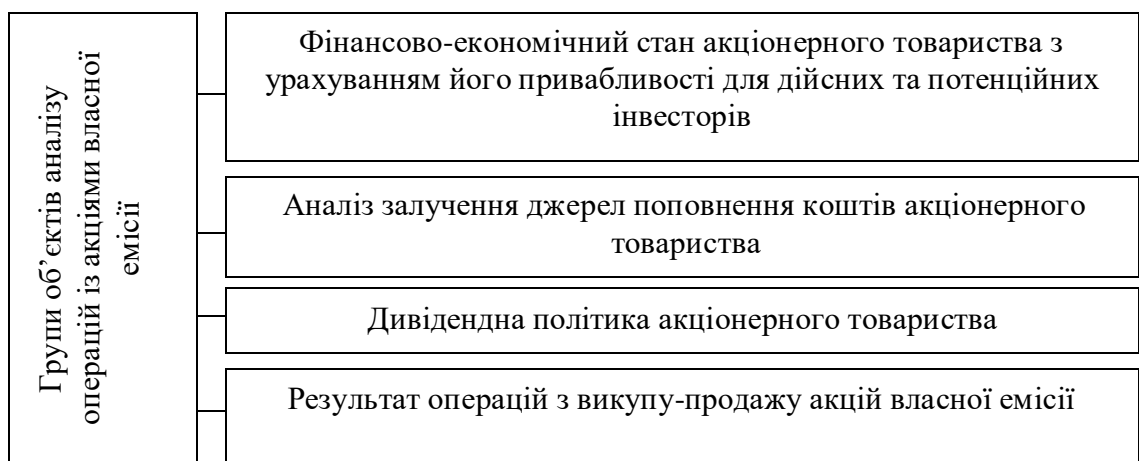

Рисунок 1.2 – Об'єкти аналізу операцій з акціями власної емісії банку [50]

Враховуючи, що однією із основних точок перетину інтересів суб'єктів корпоративних відносин є прибуток банку, особлива увага має бути приділена методиці розрахунку суми цільового прибутку, яка дала б змогу не тільки забезпечити подальший розвиток банку відповідно до обраної стратегії, але й дозволила б виплатити акціонерам дивіденди. Вказане, у свою чергу, є необхідним для підтримання рівня інвестиційної привабливості банку.

Важливим джерелом фінансування банківської діяльності є також випуск облігацій. Економічними передумовами відновлення й формування надійного підґрунтя розвитку ринку банківських облігацій України є [53]:

- середовище зі стабільною макроекономічною й політичною ситуацією, з належною законодавчою базою, що регламентує випуск і обіг облігацій, та виваженою податковою політикою держави у цій сфері;

- належний розвиток інших сегментів фінансових ринків, що функціонують у єдиній макроекономічній системі, а саме: банківських кредитів, акцій і ринку державних цінних паперів, який є індикатором вартості запозичень із мінімальним ризиком;

- сфера ринку банківських облігацій із наявною широкою базою емітентів, які здатні обслуговувати платежі з облігаційного боргу, та інвесторів, що мають бажання вкладати кошти в облігації з різною структурою;

- прискорений розвиток механізму широкомасштабного залучення коштів населення на вітчизняний ринок цінних паперів, зокрема в сектор банківських облігацій. У разі створення в Україні умов, сприятливих для індивідуальних інвестицій, можна отримати обсяг ресурсів, достатній для задоволення потреб економіки в додаткових ресурсах на тривалий період.

Розробка механізму управління емісією корпоративних облігацій є необхідною передумовою для успішної діяльності банку щодо залучення фінансових ресурсів на національному фінансовому ринку, що, в свою чергу, закладає підвалини для формування позитивної кредитної історії банку та його виходу на міжнародний фінансовий ринок.

Механізм управління емісією банку доцільно розглядати з позиції виділення трьох етапів [54]:

- 1) дослідницько-аналітичного (моніторинг фінансового ринку та оцінка можливостей ефективного розміщення облігацій, оцінка інвестиційної привабливості облігацій підприємства);
- 2) стратегічного (визначення моделі емісії корпоративних облігацій для фінансування проекту, оптимізація основних параметрів емісії);
- 3) поточного управління (вибір оптимальної схеми андеррайтингу, формування фонду погашення зобов'язань за облігаціями, поточне управління облігаційним боргом та контроль за його погашенням).

Визначення оптимальних параметрів емісії на етапі стратегічного управління емісією банківських облігацій дозволяє, з одного боку, задовольнити потреби потенційних інвесторів, а з іншого – мінімізувати витрати банку на її проведення.

На розвиток ринку банківських облігацій впливають наступні фактори [51]:

- фактори нормативно-правового середовища функціонування ринку корпоративних облігацій;
- фактори пропозиції (темпи росту та розмір ВВП; темпи інфляції; розвиток промисловості; інвестиційні потреби суб'єктів господарювання; попит на альтернативні інструменти залучення зовнішнього фінансування);
- фактори попиту (наявність розвинутих інституційних інвесторів; розмір активів інституційних інвесторів; рівень доходів населення; попит на альтернативні інструменти інвестування);
- інфраструктурні фактори (наявність організованого ринку, розвиненість інституту інвесторів та посередників на ринку облігацій, розвиток системи рейтингування емітентів облігацій тощо).

За умови сучасної фінансової кризи ринок банківських облігацій потенційно може стати одним з ефективних каналів перерозподілу фінансових ресурсів, в першу чергу, за рахунок економіко-фінансових характеристик, притаманних корпоративним облігаціям: суттєвій кореляції між доходністю та ступенем

надійності емітентів облігацій; проведенні емісії під конкретні інвестиційні проекти; менш спекулятивному характеру капіталу, інвестованого в облігації; незначній імовірності суттєвого скорочення вартості облігації за умови надійного фінансового стану емітента.

Проте на сучасному етапі розвитку ринку банківських облігацій в Україні для реалізації відповідного потенціалу необхідне проведення заходів як з боку регулятора ринку (досягнення об'єктивності в рейтингуванні корпоративних облігацій, посилення контролю над використанням залучених коштів, стандартизація параметрів емісії), так і з боку емітентів облігацій (запровадження наукових підходів до формування емісійної політики, що дозволяє банку більш ефективно виходити на ринок корпоративних облігацій та залучати кошти в такому розмірі і за таким графіком, які б, з одного боку, відповідали інвестиційним потребам банку, а з іншого – враховували потреби потенційних інвесторів). Досягнення відповідності між попитом банків на фінансові ресурси та їх пропозицією з боку інших суб'єктів ринку є головним завданням фінансового ринку, що особливо важливо в умовах подолання наслідків фінансової кризи [52].

Одним з важливих напрямів удосконалення емісійної діяльності є використання маркетингового підходу, який втілює ідею активної взаємодії емітента та інвестора. Відтак виникає потреба визначення особливостей маркетингового забезпечення емісійної діяльності банків, яка б враховувала основні тенденції ринку цінних паперів та забезпечувала залучення капіталу. Досвід застосування даного підходу іноземними компаніями свідчить про те, що маркетингове забезпечення емісійної діяльності банків сприяє підвищенню привабливості цінних паперів для інвесторів, формує об'єктивну оцінку фінансових інструментів, спрощує процес мобілізації капіталу, призводить до зменшення наслідків корпоративних конфліктів. Однак вітчизняні банки не мають належного теоретичного та практичного досвіду використання ефективних маркетингових інструментів в емісійній діяльності.

Основними факторами, що визначають маркетингову стратегію емісійної діяльності банків на ринку цінних паперів є: виявлення цілей емітента на ринку

цінних паперів; необхідність залучення капіталу для розширення сфери діяльності і підвищення конкурентоспроможності на українському ринку цінних паперів; позитивний досвід випуску облігацій та інших емісійних цінних паперів; прозора структура та історія підприємства; позитивна кон'юнктура українського ринку цінних паперів; налагодження роботи відділу комунікацій з інвесторами.

Напрямами маркетингової діяльності банків, в тому числі що здійснюють емісійну діяльність та забезпечують обіг цінних паперів, є [14]:

- дослідження потенційного попиту на цінні папери;
- інформаційно-аналітична робота; вивчення поведінки інвесторів;
- мотивація поведінки емітентів та інвесторів;
- впровадження цінних паперів на ринок;
- реалізація цінних паперів;
- просування цінних паперів на ринок;
- комунікаційний вплив емітента на інвестора;
- формування суспільної думки.

Аналіз маркетингового середовища ринку цінних паперів є важливим етапом процесу управління маркетингом банку, яке здійснює емісійну діяльність на ринку цінних паперів (рис. 1.3) [7].

Важливим заходом, що здійснює емітент на ринку цінних паперів є сегментація ринку. Орієнтація на конкретні потреби споживачів є основним принципом класичного маркетингу, котрий має силу і на фінансовому ринку. Потреби реальних та потенційних інвесторів та їх відмінності у рівні очікуваного доходу, ступеня прийняття ризику є важливою характеристикою фінансового ринку, оскільки дозволяють провести сегментацію ринку і застосувати до нього детально дороблений комплекс маркетингу.

На основі інформації отриманої в результаті зовнішнього та внутрішнього дослідження середовища банку розробляється комплекс фінансового маркетингу, як сукупність окремих маркетингових інструментів продуктової, цінової, збутової та комунікативної політики емітента на ринку цінних паперів:

1. Сутність продуктової політики полягає у виборі банком фінансового

інструменту, який буде позиціонуватися на ринку разом із своїми наступними модифікаціями. При цьому найбільша увага повинна приділятися 3-м основним принципам: ліквідності, доходності та безпеки [4]. Виявлення окремих конкретних характеристик товару – «цінного паперу» залежить від цільової аудиторії інвесторів, їх потреб, інтересів, настроїв, котрі новині бути чітко досліджені з боку емітента до початку розробки продуктової політики в рамках дослідження ринку. Враховуючи той факт, що цінний папір сам по собі є стандартизованим продуктом і процес емісії пов'язаний з великою кількістю обмежень, у фінансовому інструменті можна одночасно поєднати різні характеристики: прийнятний для інвесторів з консервативними настроями рівень безпеки та високий рівень доходності і ліквідності, що дозволить привернути увагу брокерів у спекулятивних цілях на ринку [5].

Рисунок 1.3 – Складові забезпечення емісійної діяльності банку [7]

2. Емісійна ціна акцій, що встановлюється емітентом при їх первинному розміщенні, повинна оптимально поєднувати інтереси емітента та інвесторів. Оптимальна стартова ціна має забезпечувати максимальний дохід емітента і не створювати ситуацій потенційної втрати інвесторів.

3. У рамках збутової політики вирішуються такі питання як: вибір каналів збуту, місця реалізації фінансових інструментів, форми розміщення цінних паперів.

При реалізації комунікативної політики треба сконцентрувати увагу на використанні інформаційних каналів як засобу комунікації емітента з потенційними інвесторами. Така діяльність щодо побудови ефективного механізму комунікації з інвестором отримала назву Investor Relations. Інформаційний канал є одним із найважливіших інструментів комунікації, результатом дії якого буде очікувана реакція інвесторів у відповідь.

1.2 Управління банківським портфелем цінних паперів

Банки є одними з головних постачальників фінансів для інвестицій на ринку цінних паперів. Така діяльність банку пов'язана з тим, що банк виступає інвестором, вкладаючи свої ресурси на певний термін у створення або придбання реальних і купівлю фінансових активів для отримання прямих і непрямих доходів.

Розглядаючи сутність портфельного інвестування, слід зазначити, що основне завдання управління портфелем цінних паперів – це підтримка і покращення параметрів портфеля, передбачення змін на фондовому ринку і розробка відповідних заходів для управління портфелем.

Головна відмінність портфельного інвестування від прямих інвестицій полягає в тому, що у випадку формування портфеля інвестор має на меті отримання доходу від купівлі-продажу цінних паперів у результаті коливання їх курсової вартості, тоді як мета прямих інвестицій – отримання доходу в майбутньому або ж придбання права на управління підприємством [10].

Інвестиційний портфель – це сукупність фінансових інструментів, призначених для здійснення фінансового інвестування відповідно до інвестиційної політики [12]. Для установ, в яких єдиним видом фінансових інструментів є цінні папери, поняття «фінансовий портфель» ототожнюється з поняттям «фондовий портфель» (або «портфель цінних паперів»).

Головною метою формування інвестиційного портфеля банку є забезпечення реалізації його інвестиційної стратегії шляхом відбору найбільш ефективних та безпечних фінансових інструментів. Виходячи з цього, будується система конкретних задач формування інвестиційного портфеля банку, враховуючи обрану стратегію й особливості реалізації інвестиційної діяльності. Основні задачі портфельного інвестування наведено на рис. 1.4.

Рисунок 1.4 – Характеристика системи задач формування інвестиційного портфеля [11]

Альтернативність задач формування інвестиційного портфеля визначає різноманітність політики фінансового інвестування підприємства, яка, передусім, передбачає конкретний тип цього інвестиційного портфеля.

Загальне уявлення про формування інвестиційного портфелю базується на деяких основних принципах:

- забезпечення інвестиційної стратегії для відповідності довгостроковим і поточним цілям інвестора;
- відповідність інвестиційного портфелю фінансовим і інвестиційним ресурсам з метою забезпечення його фінансової стійкості і ліквідності;
- оптимізація співвідношення доходності і ризику інвестицій з метою недопущення суттєвих фінансових збитків;
- оптимізація прибутковості і ліквідності інвестицій для забезпечення фінансової стійкості і платоспроможності інвестора;
- забезпечення управління інвестиційним портфелем, що означає обмеженість числа і складності інвестицій відповідно з можливостями інвестора в частині слідкування стану параметрів інвестицій (доходність, ризик, ліквідність) та своєчасної диверсифікації інвестиційного портфелю [23].

Існує багато сучасних підходів до типізації інвестиційних портфелів підприємства. Розглянемо деякі з них.

За цілями формування інвестиційного прибутку виділяють такі основні типи інвестиційного портфеля: портфель зростання та портфель доходу [57].

Інвестиційні портфелі за відношенням до інвестиційних ризиків розрізняють такі: агресивний, помірний (компромісний) і консервативний.

Виходячи з цих основних типів інвестиційних портфелів, формуються різні їх варіанти, які використовуються при реалізації політики фінансового інвестування підприємства. Такими основними варіантами типів інвестиційного портфеля є [21]:

- 1) агресивний портфель доходу;
- 2) агресивний портфель зростання;
- 3) помірний портфель доходу;

- 4) помірний портфель зростання;
- 5) консервативний портфель доходу;
- 6) консервативний портфель зростання.

За рахунок проміжних варіантів діапазон інвестиційних портфелів може бути розширений більшою мірою, тобто поділитися ще на підвиди.

При формуванні інвестиційного портфеля перед інвестором завжди постає питання – як визначити пропорції між цінними паперами з різноманітними властивостями. Так, основними принципами класичного консервативного (малоризикового) портфеля є: принцип консервативності, принцип диверсифікації та принцип достатньої ліквідності.

Процес формування інвестиційного портфеля банку має включати наступні етапи:

1. Вибір портфельної стратегії та типу формуючого інвестиційного портфеля.
2. Оцінка та вибір інвестиційних якостей фінансових інструментів інвестування за показниками рівня дохідності, ризику і взаємної коваріації.
3. Відбір фінансових інструментів у формуючий інвестиційний портфель із врахуванням їх впливу на параметри рівня дохідності та ризику портфеля.
4. Оптимізація параметрів портфеля, яка направлена на зниження рівня його ризику при очікуваному рівні дохідності.
5. Оцінка основних параметрів сформованого інвестиційного портфеля.

Оптимальна кількість фінансових інструментів портфеля залежить від можливостей інвестора, найбільш розповсюджена величина – від 8 до 20 різних елементів інвестиційного портфеля [39]. Розглядаючи питання про формування портфеля, інвестор повинний визначити для себе значення основних параметрів, якими він буде керуватися. До основних параметрів інвестиційного портфеля належать:

1. Типи портфелів:

а) портфель, орієнтований на переважне одержання доходу за рахунок високого рівня прибутку від інвестиційних проектів, а також відсотків і дивідендів по цінних паперах;

б) портфель, спрямований на збільшення обсягів виробництва по видах продукції, а також переважний приріст курсової вартості вхідних у нього цінних паперів.

2. Сполучення ризику і прибутковості портфеля. До портфеля обов'язково повинні входити різні за ризиком і прибутковістю елементи. Залежно від намірів інвестора частки різнодохідних елементів можуть варіюватися. Ця задача впливає з загального принципу, що діє на інвестиційному ринку: чим вищий потенційний ризик несе інструмент, тим більш високий потенційний дохід він повинний мати, і, навпаки, чим нижче ризик, тим нижче ставка доходу.

3. Склад портфеля. Первісний склад портфеля визначається в залежності від інвестиційних цілей вкладника – можливе формування портфеля, що пропонує більший або менший ризик. Виходячи з цього, інвестор може бути агресивним або консервативним. Агресивний інвестор – інвестор, схильний до значного рівня ризику. У своїй інвестиційній діяльності він наголошує на вкладення в ризиковані папери і проекти. Консервативний інвестор – інвестор, схильний до меншого рівня ризику. Він вкладає кошти в стабільно працюючі підприємства, а також в облігації і короткострокові цінні папери.

4. Схема управління портфелем. На практиці існує кілька схем управління портфелем, кожна з яких визначає поведінку інвестора в тій чи іншій ситуації [46].

З урахуванням інвестиційних якостей окремих цінних паперів можна сформувати безліч різноманітних портфелів, кожному з яких буде властивий свій баланс між ризиком, на який іде інвестор, і очікуваним доходом у визначений проміжок часу. Залежно від співвідношення цих факторів портфелі можна розподілити на кілька типів [15]:

агресивні (з високим рівнем дохідності, але й з підвищеною ризикованістю, складаються з акцій молодих, швидко зростаючих компаній та з цінних паперів сумнівної надійності з високим обіцяним доходом);

помірні (спрямовані на досягнення компромісу між ризикованістю та дохідністю);

консервативні (мають найнижчу дохідність за фактичної відсутності ризику, складаються з державних цінних паперів та акцій великих, добре відомих компаній).

Головним механізмом формування портфеля із заданими інвестиційними властивостями є диверсифікація активів. Згідно з теорією інвестиційного аналізу, за збільшення кількості різних цінних паперів ризикованість портфеля зменшується. Найвищий ефект від диверсифікації досягається за наявності в портфелі 8-10 різних активів, подальше збільшення їхньої кількості незабезпечує значного зниження портфельного ризику. Найменшої ризикованості можна досягти, якщо в портфель відібрано 10-15 різних цінних паперів. Подальше збільшення кількості різних активів у інвестиційному портфелі може призвести до негативних ефектів надлишкової диверсифікації:

- неможливості якісного управління портфелем;
- купівлі недостатньо надійних, дохідних, ліквідних цінних паперів;
- зростання витрат, пов'язаних з пошуком цінних паперів;
- високих витрат на купівлю дрібних партій цінних паперів тощо.

В умовах кризи, з огляду на підвищення ризикованості інвестування, є потреба в пошуку об'єктів, що потенційно є більш доходними. Кризові умови можна визначити шляхом аналізу чотирьох груп факторів (табл. 1.1).

Розмір інвестиційних ресурсів банків на інвестиційному ринку характеризується насамперед величиною кредитно-інвестиційного портфеля як основної складової активів банку і показника напрямів його діяльності щодо отримання доходу. Економічною основою нарощування кредитно-інвестиційного потенціалу банківської системи є валові заощадження.

Таблиця 1.2 – Фактори і ризики діяльності банків при портфельному інвестуванні за умов кризи, зокрема воєнних дій [9]

Група факторів	Ризики, пов'язані з впливом фактору	Характеристика факторів
1	2	3
економічні	характеризують рівень економічних ризиків	відображають динаміку ВВП, безробіття, структурні перебудови, ризики зміни вартості енергоносії, зміну сукупного доходу на душу населення тощо
фінансово-кредитної сфери	характеризують рівень фінансових ризиків	відображають рівень інфляції, грошово-кредитної політики в державі, розвиток ринку цінних паперів, державний бюджет, динаміка валютних курсів щодо національної грошової одиниці і т. ін.
соціально-політичні	характеризують ступінь політичних ризиків	відображають негативний вплив урядових структур, профспілок на діяльність підприємств та економіки країни в цілому
правові	характеризують ступінь ризиків інституційного середовища	відображають проблеми та тенденції у нормативно-законодавчій базі, ймовірність втрати з цих причин капіталу

Так, динаміка сукупних активів протягом останніх восьми років є зростаючою (табл. 1.3). Незважаючи на істотне уповільнення збільшення величини банківських активів, з початку кризи банки наростили їх величину на 111,1%. Незважаючи на помітні темпи зростання вкладень банків у цінні папери, їх питома вага у складі активів банків за 2015-2022 рр. мала позитивну тенденцію, що дає право стверджувати, що вітчизняні банки приділяють увагу інвестиційній діяльності, але традиційні операції та послуги залишаються пріоритетними. Найменший обсяг інвестицій в активах банків спостерігався у 2016 р. – 7,19%, а найбільший – у 2022 р., коли він займав п'яту частину обсягу активів.

Таблиця 1.3 – Активи банків України за 2014-2022 рр. [6]

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Кількість банків	175	175	174	180	145	117	96	93	82
Активи банків	1090	1212	1264	1409	1477	1571	1737	1212	1333
Цінні папери в портфелях банків	83,7	87,14	93,97	34,9	156,4	163,2	207,7	322,9	425,8

Кредитно-інвестиційний портфель є основним показником, який дає змогу більш повно охарактеризувати діяльність банків у сфері інвестиційного кредитування [16]. У табл. 1.4 представлена перша десятка українських банків, що мають найбільші обсяги цінних паперів у структурі кредитно-інвестиційного портфеля у червні 2022 р. Так, вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції по банківській системі становили 352 197 млн. грн., а на аналізованих нами 10 банків припадають 141 984,4 млн. грн., що становить 40,3% від загальних вкладень у цінні папери. У III кварталі сукупна частка державних цінних паперів у чистих активах банків не змінилася (26,2% з нарахованими доходами). Зростання ОВДП в активах банків компенсоване зменшенням обсягу депозитних сертифікатів НБУ на 16,8 млрд. грн., або на 31,4%. У структурі чистих активів кредити бізнесу та населенню зросли на 0,4 в. п. та 0,3 в. п. за квартал відповідно.

Таблиця 1.4 – ТОП-10 українських банків, що мають найбільші обсяги цінних паперів у структурі кредитно-інвестиційного портфеля станом на червень 2022 р. [6]

млн. грн.

Банк	КІП	Міжбанківські кредити	Комерційні банки	Цінні папери	Частка, %
Приватбанк	3337900,41	50,00	225937,71	107712,70	32,28
Райффайзен Банк Аваль	59526,3	266,66	46263,77	12995,87	21,83
ОТП Банк	28205,55	342,58	22934,06	4928,91	17,47
Міжнародний Інвестиційний Банк	5302,55	0,00	2337,15	2965,40	55,92
Кредобанк	10150,97	28,00	7195,60	2927,37	28,84
ІНГ Банк Україна	8785,08	9,83	6275,19	2500,06	28,46
Укрсоцбанк	39674,83	833,52	36592,43	2248,88	5,67
Правексбанк	2396,57	155,51	739,95	1501,11	62,64
Universal Bank	4604,82	0,00	3705,63	899,19	19,53

На інші цінні папери припадає не більше 1-2%, найбільша частка, як і зазначалось, припадає на кредити фізичним особам та юридичним особам: у 2018

р. вона становить 62,1%, а у 2022 р. – 42,0%. Це пояснюється тим, що зросли обсяги цінних паперів у структурі чистих активів. Більш детальний аналіз показав, що участь українських банків в операціях на ринку цінних паперів нерівнозначна. Зберігається тенденція, що найбільш активно на ринку цінних паперів працюють банки 1-ї групи, в яку входять найбільш великі за розміром активів і власного капіталу банки, такі як «Перший Український Міжнародний банк», «Райффайзен Банк Аваль», «Укрсоцбанк», а також державні банки, такі як «Ощадбанк», «Укрексімбанк», «Укргазбанк» [6]. Найбільший показник за першою групою банків спостерігався на початку 2019 р., коли він склав 78,6%. Найменші показники, як правило, припадають на 4 групи банків і складають в середньому близько 5%. Із загального числа діючих на початок 2022 р. банків 33 банки не мали інвестицій в цінні папери, і всі ці банки входять в 3 і 4 групи.

Протягом аналізованого періоду значення нормативу інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) має тенденції до зменшення від 0,05% до 0,000005% і жодного разу не перевищує достатнє значення. Норматив загальної суми інвестування (Н12) також знижується, а у 2022 р. становить 0,32%, коли у 2015 р. він дорівнював 3,41% і також не перевищив достатнього значення. Хоча економічні нормативи Н11 та Н12 не перевищують достатніх значень, але це не пояснює ситуацію окремо по кожному банку, проте це свідчить про мінімізацію ризиків банками під час здійснення інвестиційної діяльності.

Проведений аналіз підтвердив, що сьогодні особливо гостро постає проблема активізації інвестиційної діяльності. Банківська система України протягом останніх декількох років знаходиться у кризовому стані, що зумовлене сировинною моделлю розвитку національної економіки, постійним дефіцитом довгострокових банківських ресурсів, диспропорціями банківських балансів та неефективними діями монетарного регулятора, що, зрештою, призвело до трикратної девальвації гривні, вразливості банків та їхніх клієнтів до валютних шоків.

Проблеми участі вітчизняних банків в інвестиційних процесах значною мірою пов'язані зі специфікою становлення та розвитку банківського сектору в Україні, що визначає необхідність аналізу участі банків в інвестуванні економіки у взаємозв'язку з процесом формування банківської системи України [8].

Виходячи з цього, вважаємо доцільним виділити такі групи проблем.

Перша група проблем пов'язана з дослідженням макроекономічних умов і чинників зміни характеру інвестиційної діяльності, основних напрямів розвитку банківської системи і кредитного ринку, виявленням причин і наслідків інвестиційної кризи в Україні [2; 3]. Нині макроекономічна ситуація не сприяє активній інвестиційній діяльності банків, що зумовлене слабкою конкурентоздатністю значної частини вітчизняних підприємств. Інфляція витрат, деформуючи структуру ціни, підвищуючи ресурсну складову, викликає зростання цін. Крім того, негативно позначаються на процесах інвестування неплатежі, що порушують нормальний відтворювальний цикл.

Підтвердженням цього є Інфляційний Звіт НБУ за жовтень 2022 р., де, згідно з даними НБУ, споживча інфляція прискорилося до 16,4% р/р у вересні 2022 р. (із 13,5% у травні 2022 р.). Базова інфляція прискорилося до 7,7% р/р у вересні (порівняно з 6,5% р/р у травні) внаслідок посилення впливу вторинних ефектів від підвищення цін на сирі продукти, збільшення виробничих витрат, а також поживлення споживчого попиту. Небазова інфляція також прискорилося та становила 25,7% р/р у вересні (20,7% р/р у травні), хоча очіувалося її незначне уповільнення. Це насамперед зумовлене вищими темпами зростання цін на сирі продукти [6].

Друга група проблем залежить від характеру та обсягу сформованої ресурсної бази. Нині банкам ще не вдалося залучити значні обсяги довгострокових ресурсів, що гальмує інвестиційну активність банків.

Сьогодні більшість банків не має у своєму розпорядженні достатньої власної бази для великих і надійних інвестиційних вкладень. Тому важливими проблемами активізації інвестиційної діяльності банків є вкрай низькі розміри власного капіталу багатьох українських банків, незадовільна структура і якість

пасивів, їх переважаючий короткостроковий характер, незбалансованість структури активів і пасивів [26].

Так, на кінець 2022 р. загальний розмір капіталу банків становить 170 389 млн. грн. (13,28%) від усього обсягу пасивів. В Україні суттєве нарощування капіталу банків за ринкових умов не відбувається і через те, що рентабельність банківського капіталу є невисокою і становить 1,31% на кінець 2022 р. Варто зауважити, що близько 90% усієї потреби в грошових ресурсах для активних операцій банків, зокрема інвестицій, покривається за рахунок залучених коштів, основну частину яких становлять депозити. Водночас у структурі зобов'язань кошти корпорацій та населення за III квартал 2022 р. зросли на 1,0в. п. до 76,2%.

Третя група проблем залежить від створення сприятливих умов для здійснення банками інвестицій, що тісно пов'язане з макроекономічною політикою держави. До головних засобів або інструментів державного регулювання банківської інвестиційної діяльності належать правові інструменти (закони і законодавчо-нормативні акти) та економічні інструменти (важелі грошово-кредитної політики; важелі податкової політики; використання іноземних інвестицій, портфельні інвестиції; державні гарантії тощо) [22].

Державне регулювання банківського фінансового інвестування набирає все чіткіших форм і методів, а також має всі перспективи дієво впливати на ефективність банківських інвестицій. Однак в державі практично відсутні механізми, які б чітко регулювали спільну діяльність банків та держави у сфері інвестування, а також розподіл між державою та комерційними банками ризиків за довгострокових інвестицій [25].

Так, найвагомішу частку капітальних інвестицій (96,7% загального обсягу) освоєно в матеріальні активи, з яких у будівлі та споруди спрямовані 48,4% усіх інвестицій, у машини, обладнання та інвентар і транспортні засоби – 44,3%. У нематеріальні активи вкладені 3,3% загального обсягу капітальних інвестицій. На капітальний ремонт активів спрямовані 25,6 млрд. грн. капітальних інвестицій (7,8% від загального обсягу).

Відповідно, з огляду на слабкий інвестиційний потенціал виникає четверта група проблем, а саме низька активність банків у фінансуванні інвестиційної діяльності. Згідно з даними НБУ, більшість банківських інвестицій сьогодні здійснюється у формі інвестиційних кредитів [13]. Так, питома вага кредитів інвестиційного характеру в складі кредитного портфеля банків має досить незначну частку порівняно з обсягами коштів, які надаються з метою фінансування поточної діяльності.

Існує й п'ята група проблем, які пов'язані з недостатнім асортиментом інвестиційних продуктів банків України. Аналіз показує, що продукти інвестиційного банкінгу здебільшого розвинуті у найбільших і великих банках, які обслуговують різні категорії клієнтів, а саме корпоративних, індивідуальних клієнтів, фінансово-кредитні установи, місцеві органи влади (з питань супроводження емісій муніципальних цінних паперів) [49]. Разом з інвестиційним кредитуванням та вкладенням коштів у корпоративні цінні папери банки цих груп здійснюють андеррайтинг, виконують функції зберігача цінних паперів, здійснюють брокерське та дилерське обслуговування, а також низку послуг щодо супроводу інвестиційної діяльності клієнтів [47].

Запорукою успішного формування портфеля цінних паперів банку є оцінка фінансової надійності підприємства-емітента. Методичні підходи до визначення фінансової надійності емітентів облігацій мають ґрунтуватися на публічній фінансовій звітності і мають включати три групи кількісних та якісних показників, які охоплюють усі аспекти діяльності підприємства. Серед показників аналізу фінансового стану підприємства-емітента доцільно використовувати коефіцієнти: автономії та забезпеченості власного оборотного капіталу власними коштами, критичної та поточної ліквідності, рентабельності активів і продажу, оборотності активів і дебіторської заборгованості. При аналізі забезпечення зобов'язань доходами емітента використовувати показники: покриття зобов'язань доходами, забезпеченості відсотків, покриття обслуговування зобов'язань, достатності прибутку для виконання зобов'язань, покриття позикового капіталу грошовим потоком. Серед якісних показників оцінки фінансової надійності

підприємства доцільно враховувати розмір діяльності підприємства-емітента, якість забезпечення зобов'язань, кредитну історію, досвід попередніх випусків облігацій [31; 32; 33; 34].

Розмір діяльності підприємства-емітента в абсолютному вимірі доцільно визначати шляхом розрахунку чистих активів емітента. Інформація про розмір чистих активів є публічною і вони можуть додатково характеризувати забезпечення емітованих зобов'язань. З метою переведення цієї абсолютної величини в бальну для визначення інтегральної оцінки надійності емітента доцільно розраховувати показник співвідношення вартості чистих активів та розміру статутного капіталу емітента [31].

Зважаючи на те, що при випуску облігацій може надаватися додаткове забезпечення, виникає необхідність у оцінці його якості. При аналізі фінансової надійності підприємства-емітента облігацій доцільно використовувати такі критерії оцінки якості застави майна та поруки: якість застави майна – ліквідність, достатність, співвідношення ринкових і заставних цін; якість поруки – фінансова надійність поручителя, кредитна історія поручителя, достатність поруки [38]. Найсуттєвішими критеріями оцінки кредитної історії емітента облігацій є випадки неповернення боргів, пролонгації зобов'язань та наявність несвоєчасно погашених позик або відсотків. До критеріїв оцінки попередніх випусків облігацій відносяться:

- кількість попередніх випусків облігацій;
- якість підготовки випуску;
- механізм виплати процентного доходу та погашення облігацій.

Під управлінням портфелем розуміється використання до сукупності різних видів цінних паперів певних методів і технологічних можливостей, які дозволяють [36]:

- зберегти первісні інвестиції;
- досягти максимального рівня доходу;
- забезпечити інвестиційний напрям портфелю.

Іншими словами, процес управління спрямовано на збереження основної інвестиційної якості портфелю та тих властивостей, що відповідають інтересам його власника.

Активна модель управління портфелем передбачає ретельне слідкування і негайне придбання інструментів, які відповідають цілям портфелю, а також бистра зміна складу фондових інструментів, що входять до портфелю. Моніторинг є базою для прогнозування розміру можливих доходів від інвестиційних засобів і інтенсифікації операцій з інвестиціями.

Активне портфельне управління передбачає вивчення ситуації на ринку і придбання найбільш ефективних цінних паперів, а також швидку реалізацію низько прибуткових активів. Важливо не втрачати вартість портфелю та його інвестиційні властивості. Цей метод потребує значних фінансових витрат, тому що пов'язано з інформаційною, аналітичною, експертною і торгівельною діяльністю на ринку цінних паперів. Активне управління являє собою процес з періодичною ревізією портфелю, кількість якої залежить від ситуації на ринку.

Пасивне управління передбачає створення гарно диверсифікованих регіональних портфелів з раніше визначеним рівнем ризику, що розраховано на довгу перспективу. Такий підхід можливо при достатній ефективності ризику. В умовах інфляції, невизначеності бюджетної політики такий підхід є малоефективним. Не ефективним є і такий спосіб пасивного управління як метод індексного фонду. Індексний фонд – це портфель, який відображає просування обраного біржового індексу, що характеризує стан всього ринку цінних паперів. Якщо інвестор бажає, щоб портфель відобразив стан ринку, він повинен мати таку частку цінних паперів, яку ці папери складають при розрахунку індексу. При використанні методу утримання портфелю обираються акції з найменшим співвідношенням ціни до доходу, що дозволяє отримати дохід від спекулятивних операцій на біржі.

При формуванні інвестиційного портфелю банк може обрати схему управління ним. При цьому банк може скористатися наступними варіантами:

- кожному виду інвестицій належить певна фіксована вага у

інвестиційному портфелі, який залишається постійним досить довго;

- інвестор використовує гнучку шкалу ваги складових інвестиційного портфелю;

- інвестор використовує різні методи страхування себе від ризику при реалізації портфельних інвестицій.

Важливим етапом в управлінні інвестиційним портфелем є прийняття управлінських рішень щодо продажу фінансових інструментів. Процес продажу фінансових інструментів простий і визначається ліквідністю конкретного інструменту. Для фінансових інструментів продаж окремих їх видів здійснюється по наступним причинам: ріст позичкового відсотку на грошовому ринку; ріст темпів інфляції; зниження рейтингу емітенту; зниження ліквідності даного типу фінансових інструментів на фондовому ринку; зниження розміру статутного фонду емітенту, підвищення рівня оподаткування на даний вид цінних паперів.

Однією з важливих характеристик об'єкту інвестицій при формуванні інвестиційного портфелю є оцінка ліквідності інвестицій, яка уявляє собою їх потенційну спроможність в короткий час і без суттєвих втрат трансформуватися у грошові засоби з метою реінвестування засобів в більш вигідні види інвестицій [33]. Ліквідність інвестицій характеризується часом трансформації і розміром фінансових втрат інвестора, пов'язаних з трансформацією. Така оцінка вимірюється кількістю днів, які необхідні для реалізації на ринку того чи іншого об'єкту інвестування.

Безумовно, щоб працювали ефективно банки на ринку цінних паперів, необхідним є адекватне управління на державному рівні та рівні Національного банку України. Для підвищення ефективності функціонування банків і розвитку ринку цінних паперів запропоновано концептуальний підхід до формування системи управління діяльністю банків на цьому ринку (рис. 1.5).

Елементами такої системи визначено: «суб'єкти і об'єкти управління, функції, принципи, завдання, методи у їх взаємозалежності та взаємозв'язку, що дає змогу оцінити доцільність та обґрунтованість обраної стратегії банку як професійного учасника ринку цінних паперів» [1].

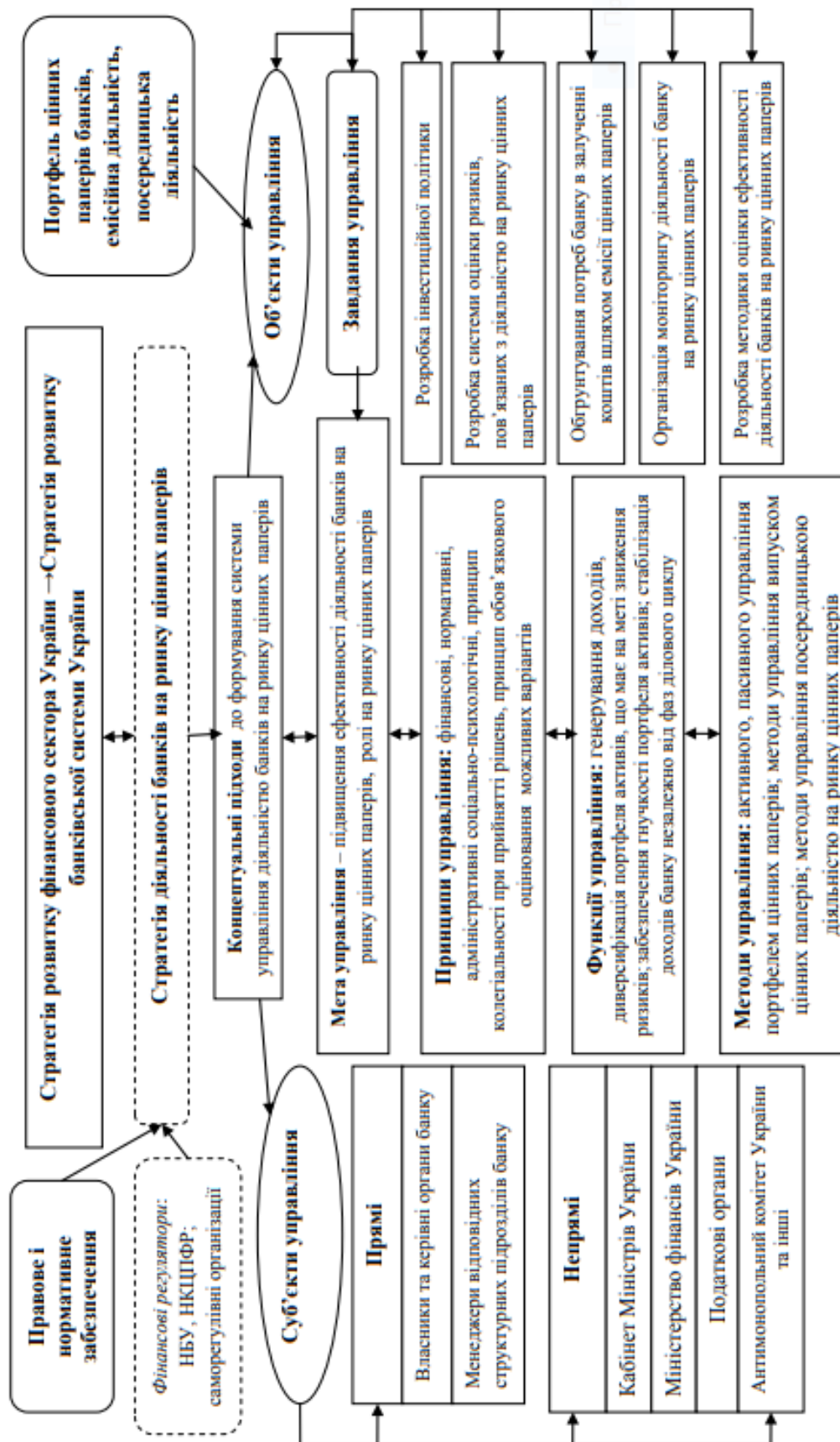

Рисунок 1.5 – Концептуальний підхід до формування системи управління діяльністю банків на ринку цінних паперів [1]

Головною функцією вітчизняної моделі ринку цінних паперів має бути забезпечення тривалого економічного зростання і високого рівня безпеки та ефективності банківського сектору.

Розглядаючи проблеми портфельного інвестування, слід зазначити, що методи формування та управління портфелем цінних паперів, які були розроблені та впроваджені вченими США та Європи [36], не принесуть очікуваного ефекту в разі їх застосування в умовах українського фондового ринку. Причина полягає у тому, що згадані методи опираються на значну базу даних та високу активність. Що ж стосується України, то розвиток інформаційного забезпечення операторів українського фондового ринку, а також активність торгів знаходяться набагато нижче, що потребує їх розвитку відповідно сучасного тренду.

Висновки до розділу 1

Цінні папери є специфічним фінансовим інструментом. Держави зацікавлені в розвитку фондового ринку (ринку цінних паперів), бо введення їх в обіг дозволяє підвищити мобільність фінансових ресурсів без збільшення загальної грошової маси. У моделях такого ринку (американська, європейська, змішана) роль банків є різною. В Україні формується ринок цінних паперів за змішаною моделлю, відповідно якій роль банків є рівнозначною з небанківськими установами.

Діяльність банків на ринку цінних паперів здійснюється через операції з власними цінними паперами і клієнтськими, що дозволяє формувати банківський портфель. Операції з клієнтськими цінними паперами здійснюються з метою отримання відповідної винагороди при задоволенні потреб клієнтів. Емісійні операції банків мають на меті залучення грошових коштів шляхом випуску цінних паперів (акції, облігації, депозитні сертифікати). Формування портфеля цінних

паперів призначене для управління ліквідністю, дохідністю та ризикованістю банківських операцій загалом.

Основними цілями банку-емітента на ринку цінних паперів є: формування та підтримка справедливого ринкового курсу акцій, максимізація курсу акцій; висока вартість цінних паперів, що об'єктивно відображає реальний стан та перспективи розвитку банку, забезпечує вигідну різницю між номінальною вартістю та емісійним курсом цінних паперів; стабільна динаміка зміни курсу; покращення іміджу; вихід на міжнародний ринок цінних паперів; розповсюдження акцій серед широкого кола дрібних та середніх акціонерів.

Проведений аналіз підтвердив, що проблемами, які створюють перешкоди на шляху активізації банківської діяльності в інвестиційному процесі, є низька капіталізація банківської системи загалом, існування значної кількості дрібних банків. Згідно з даними НБУ, на 20 найбільших банків припадають 91,1% чистих активів, тоді як на решту 68 – лише 8,9%. Позиції державних банків поступово укріплюються, зокрема за рахунок приєднання до таких «Приватбанку». Це викликане необхідністю несення емітентами суттєвих витрат, пов'язаних із залученням фінансових ресурсів; низьким рівнем інвестиційної привабливості більшості емітентів та їхніх інвестиційних проектів.

Основне завдання управління портфелем цінних паперів в банку – це підтримка і покращення параметрів портфеля, передбачення змін на фондовому ринку і розробка відповідних заходів для управління портфелем. Для підвищення ефективності функціонування банків і розвитку ринку цінних паперів необхідне адекватне управління на державному рівні та рівні НБУ, зокрема щодо чіткого визначення системи управління діяльністю банків на цьому ринку.

Методи формування та управління портфелем цінних паперів за досвідом США та Європи не принесуть очікуваного ефекту в разі їх застосування в умовах українського фондового ринку. Причина полягає у тому, що згадані методи опираються на значну базу даних та високу активність фінансових установ, що вказує на необхідність розвитку аналітичного інструментарію та правового підґрунтя.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ АТ КБ «ПРИВАТБАНК» ЯК ФІНАНСОВОЇ ТА ДЕПОЗИТАРНОЇ УСТАНОВИ

2.1 Організаційно-економічна характеристика АТ КБ «Приватбанк»

АТ КБ «Приватбанк» – найбільший український універсальний комерційний банк, орієнтований на обслуговування приватних осіб і корпоративних клієнтів всіх форм власності, входить до переліку системних банків України, має один з найбільших обсягів капіталу і чистих активів в Україні. У своїй діяльності банк керується законодавчою базою [17; 18; 19; 20; 40-43], а також методичними документами НБУ [31-34; 38].

Історія розвитку АТ КБ «Приватбанк»:

1992 р. – державна реєстрація банку,

1996 р. – банк став повноправним членом Visa International і почав великомасштабну емісію пластикових карток.

1997 р. – отримання рейтингу Thomson BankWatch (міжнародне рейтингове агентство) і членство платіжної системи Europay.

1998 р. – отримання рейтингу Fitch IBCA (міжнародне рейтингове агентство). Виграє тендеру на обслуговування виплат швейцарського Фонду пам'яті жертв Голокосту.

1999 р. – відкриття філії на Кіпрі. Відділення в Нікосії стало першим українським філіалом банку, відкритим за кордоном.

2000 р. – прийняття рішення про реорганізацію банку з товариства з обмеженою відповідальністю в закриті акціонерне товариство.

2001 р. – запуск у 2001 році системи «Приват24» - проєкту, що дав можливість клієнтам керувати своїми рахунками онлайн в режимі реального часу, виконувати регулярні платежі, переказ коштів тощо.

2001 р. – визнаний найкращим банком за якістю обслуговування клієнтів системою Western Union, став першим українським банком, що розмістив єврооблігації на суму 100 млн доларів США на європейському ринку.

2009 р. – тип акціонерної компанії був змінений з закритого на публічний. Крім того, назву банку було змінено на Публічне акціонерне товариство комерційний банк «Приватбанк».

2016 р. – держава в особі Міністерства фінансів у встановленому законодавством порядку набула права власності на 100% акцій КБ «Приватбанк» з урахуванням рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 грудня 2016 р. «Про невідкладні заходи щодо забезпечення національної безпеки України в економічній сфері та захисту інтересів вкладників», введеного в дію Указом Президента України від 18 грудня 2016 р. № 560 та рішення Ради з фінансової стабільності від 18 грудня 2016 року.

На сьогодні єдиним акціонером банку, якому належить 100% акцій є держава. Функції з управління корпоративними правами держави у КБ «Приватбанк» здійснює Кабінет Міністрів України, який також виконує функції вищого органу управління державного банку.

Банк здійснює свою діяльність відповідно до ліцензії Національного банку України з березня 1992 р. Станом на 31 грудня 2020 р. банк має 26 філій і 1 690 функціонуючих відділень в Україні та філію на Кіпрі.

Організаційна структура КБ «Приватбанк» зображена у додатку А. Органами управління КБ «Приватбанк» є: Акціонер або Вищий орган;

Наглядова рада банку; Правління банку. Правління здійснює керівництво поточною діяльністю банку і підзвітне Наглядовій раді та Вищому органу.

Протягом 2020 року Наглядовою радою було затверджено ряд змін до організаційної структури Банку, відповідно до яких виконавчий орган складається з семи позицій, а саме:

Голова правління, заступник голови правління (з питань фінансів), заступник голови правління (з питань управління проблемними активами),

- заступник голови правління (з операційних питань),
- заступник голови правління (з питань розвитку бізнесу),
- член правління (з питань управління ризиками),
- член правління (з питань мережі та проблемної заборгованості).

Зазначена структура правління забезпечить оптимальний склад виконавчого органу, необхідний для управління КБ «Приватбанк» і успішної реалізації його стратегії.

КБ «Приватбанк» має наступні переваги (табл. 2.1): широка клієнтська база, постійне введення інновацій, розгалужена інфраструктура. Недоліками у діяльності КБ «Приватбанк» є високі відсоткові ставки за кредитами на нерухомість та низькі відсоткові ставки за депозитами.

Таблиця 2.1 - SWOT-аналіз діяльності Приватбанку [60]

<p>Сильні сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) широка клієнтська база; 2) перевага у обслуговуванні державних установ та державних програм; 3) постійне введення технічних інновацій; 4) розгалужена інфраструктура 	<p>Можливості (О):</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) стабілізація економічного зростання в Україні; 2) розширення мережі за кордоном; 3) збільшення частки ринку; 4) погіршення позицій конкурентів; 5) розробка нових банківських продуктів
<p>Слабкі сторони:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) непривабливість кредитування для населення через високу вартість; 2) низькі відсоткові ставки за депозитами 	<p>Загрози:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) зміцнення позицій діючих конкурентів та вихід на ринок нових; 2) криза в економіці України; 3) низька платоспроможність населення; 4) зростання інфляції

Банк має право здійснювати банківську діяльність на підставі банківської ліцензії шляхом надання банківських послуг. До банківських послуг належать: залучення депозитів та банківських металів від необмеженої кількості юридичних та фізичних осіб; відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків

клієнтів, у тому числі в банківських металах; розміщення залучених коштів (вкладів), у тому числі на поточних рахунках, коштах та банківських металах, від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Крім надання фінансових послуг, Банк має право здійснювати діяльність, пов'язану з:

- інвестиціями;
- випуск власних цінних паперів;
- випуск, розповсюдження та проведення лотерей;
- зберігання цінностей або надання в лізинг (оренду) індивідуального банківського сейфа;
- збір коштів і перевезення валютних цінностей;
- надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських та інших фінансових послуг.

З точки зору звітності, Банк публікує аудиторські звіти, перевірену річну фінансову звітність та річну консолідовану фінансову звітність, у тому числі: звіт про фінансовий стан; Рахунок прибутків і збитків; Звіт про рух грошових коштів; звіт про власний капітал; примітки до звітів, перелік яких встановлюється Національним банком України. Банк оприлюднює річну фінансову звітність не пізніше 30 квітня після закінчення звітного року, річну консолідовану фінансову звітність, річну фінансову звітність та аудиторські висновки, а також інформацію про власників, безпосередньо залучених до Банку, шляхом опублікування або розміщення на своїх власний веб-сайт в Інтернеті. Недостовірну фінансову звітність (річну фінансову звітність та/або річну консолідовану фінансову звітність), що оприлюднено, відхилити самостійно або на вимогу Національного банку України в тому ж порядку, в якому вони були подані протягом одного місяця з дати публікації.

Таким чином, КБ «Приватбанк» є лідером банківського ринку країни і найбільшим банком з українським капіталом. Стратегія банку спрямована на перехід від обслуговування у відділеннях банку до ідеології навчання клієнтів використанню дистанційних інструментів банківського обслуговування.

2.2 Діяльність АТ КБ «Приватбанк» як фінансової установи

До основних показників діяльності банків відносять наступні показники: загальні активи, резерви за активними операціями банків, високоліквідні активи, кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках, кредити надані клієнтам, кредити, що надані суб'єктам господарювання, кредити, що надані фізичним особам, вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції, ОВДП, частка ОВДП в загальних активах, власний капітал, зобов'язання, кошти суб'єктів господарювання, кошти фізичних осіб (з ощадними (деPOSITними) сертифікатами). Аналогічний підхід до формування основних показників має Національний банк України, проте доповнює його показниками рентабельності [32; 34]. За додатками Б, В, Г, Д, Е, Ж проведемо аналіз основних показників фінансово-господарської діяльності КБ «Приватбанк» у 2019-2022 рр.

1. Загальні активи, резерви за активними операціями та чисті активи. Загальний розмір активів не визначається у балансі КБ «Приватбанк», проте визначається у звітності НБУ. За даними рисунку 2.1 про динаміку загальних та чистих активів (табл. 2.2), резервів за активними операціями.

Чисті активи та сукупний капітал банку збільшувався у 2019-2022 рр. зі збільшенням темпів збільшення: від 9,09% у 2020 р., 11,37% у 2021 р. до 23,19% у 2020 р., що вказує на динамічний розвиток банку та нарощення його потенціалу. Позитивним показником розвитку комерційного банку є зменшення резервів та покращення якості проведених активних операцій.

Чисті активи КБ «Приватбанк» збільшувалися у 2020 р. за рахунок збільшення вартості кредитів клієнтам (11 805 млн. грн, додаток Б), інвестиційних цінних паперів (19 069 млн. грн); у 2021 р. за рахунок збільшення грошових коштів (18 534 млн. грн), заборгованості банків (27 118 млн. грн), кредитів клієнтам (9 404 млн. грн); у 2022 р. за рахунок збільшення вартості інвестиційних цінних паперів (69 504 млн. грн); грошових коштів (4 017 млн. грн), поточних податкових активів (4 403 млн. грн).

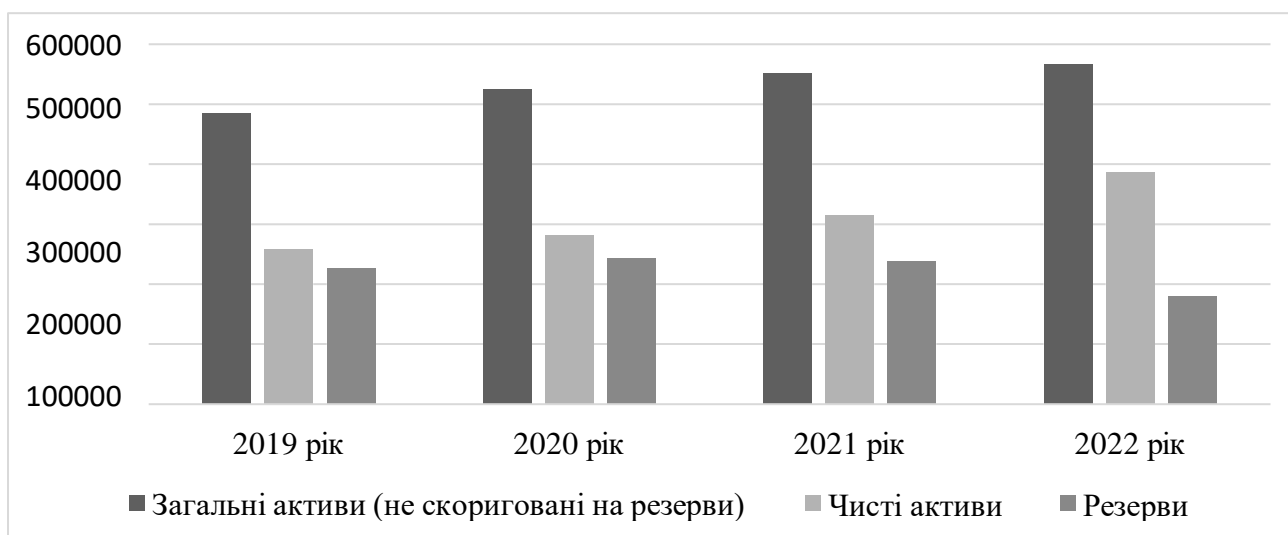

Рисунок 2.1 – Динаміка активів КБ «Приватбанк», млн грн.

Структура активів КБ «Приватбанк» у 2019-2022 рр. зазнала суттєвих змін у напрямі підвищення частки грошових коштів (від 9,97% у 2019 р. до 13,05% у 2022 р.), що вказує на підвищення ліквідності та платоспроможності банку, зменшення частки інвестиційних цінних паперів (від 63,47% у 2019 р. до 57,95% у 2022 р.) (додаток Б). Основними складовими активів КБ «Приватбанк» є грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви; інвестиційні цінні папери; кредити та аванси клієнтам; заборгованість банків.

Отже, структура активів банку не відповідає його концепції як роздрібного банку, оскільки основні активи сформовані за напрямом цінних паперів, тобто державних боргових інструментів.

Структура активів КБ «Приватбанк» у 2019-2022 рр. зазнала суттєвих змін у напрямі підвищення частки грошових коштів (від 9,97% у 2019 р. до 13,05% у 2022 р.), що вказує на підвищення ліквідності та платоспроможності банку, зменшення частки інвестиційних цінних паперів (від 63,47% у 2019 р. до 57,95% у 2022 р.). Основними складовими активів КБ «Приватбанк» є грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви; інвестиційні цінні папери; кредити та аванси клієнтам; заборгованість банків. Таким чином, структура активів банку не відповідає його концепції як роздрібного банку, оскільки основні активи сформовані за напрямом цінних паперів, тобто державних боргових інструментів.

2. Кредити надані клієнтам, кредити, що надані суб'єктам господарювання, кредити, що надані фізичним особам. Балансова вартість кредитного портфеля КБ «Приватбанк» становила на кінець досліджуваного періоду 55 021 млн грн (на 31 грудня 2021 р.: 59 544 млн грн; на 31 грудня 2020 р.: 50 140 млн грн; на 31 грудня 2019 р.: 38 335 млн грн) (додаток В). Збільшення вартості кредитного портфеля банку відбувалося у 2020-2021 рр. та зменшувалася у 2022 р.

На динаміку вартості кредитного портфеля впливали два показники: загальна сума виданих кредитів та авансів клієнтам та загальна сума резервів під очікувані кредитні збитки. Загальна сума виданих кредитів та авансів клієнтам КБ «Приватбанк» становила на кінець досліджуваного періоду 232 772 млн грн (на 31 грудня 2021 р.: 296 043 млн грн; на 31 грудня 2020 р.: 291 936 млн грн; на 31 грудня 2019 р.: 237 181 млн грн).

Резерв під очікувані кредитні збитки КБ «Приватбанк» становила на кінець досліджуваного періоду 177 751 млн грн (на 31 грудня 2021 р.: 236 499 млн грн; на 31 грудня 2020 р.: 241 796 млн грн; на 31 грудня 2019 р.: 198 846 млн грн). Частка резервів під очікувані кредитні збитки банку є високою та перевищує середній рівень у банківській системі і становить: 2019 р. – 83,84%, 2020 р. – 82,83%, 2021 р. – 79,89%, 2022 р. – 76,36%.

Аналіз структури кредитного портфеля КБ «Приватбанк» вказує, що понад 70% формуються як окремий портфель з тенденцією до зменшення: 2018 р. – 5,35 в. п., 2019 р. – 1,76 в. п., 2020 р. – 0,53 в. п. Категорія «Кредити, що управляються як окремий портфель» включає в себе непрацюючі кредити, які були видані банком до 19 грудня 2016 р.

На думку керівництва КБ «Приватбанк», цей портфель має спільні показники кредитного ризику, незалежно від класифікації за галуззю економіки та напрямом комерційної діяльності на дату видачі таких кредитів. Станом на 31 грудня 2022 р. банк визнав 162 163 млн грн резерву під очікувані кредитні збитки за цими кредитами (31 грудня 2021 р.: 207 851 млн грн; 31 грудня 2020 р.: 209 453 млн грн; 31 грудня 2019 р.: 181 887 млн грн). Протягом 2022 р. банк списав за

рахунок резерву 56 663 млн грн вказаних кредитів, однак продовжуватиме вживати заходів до повернення списаної заборгованості.

Після кредитів як окремого портфеля пріоритетами кредитування КБ «Приватбанк» є кредити фізичним особам - кредитні картки, кредити фізичним особам - іпотечні кредити, кредити фізичним особам - споживчі кредити, кредити підприємствам малого та середнього бізнесу. Частка інших кредитів не перевищувала одного відсотка.

3. Вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції. ОВДП. Портфель цінних паперів АТ КБ «Приватбанк» формує за рахунок різної категорії цінних паперів. Сукупна вартість інвестиційних цінних паперів станом на 31 грудня 2022 р. становила 221 661 млн грн або 57,95% вартості всіх активів (31 грудня 2021 р.: 152 157 млн грн або 49,13% вартості всіх активів; 31 грудня 2020 р.: 180 081 млн грн або 64,77% вартості всіх активів; 31 грудня 2019 р.: 161 012 млн грн або 63,47% вартості всіх активів). За даними таблиці Г.1, яка наведена в додатку Г, можна стверджувати про загальне зростання вартості інвестиційних цінних паперів у 2019-2022 рр. за рахунок зростання вартості інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через інший сукупний дохід.

4. Власний капітал. Власний капітал КБ «Приватбанк» – це грошові кошти і виражена у грошовій формі, частина майна, які належать його власникам, що забезпечують економічну самостійність і фінансову стійкість банку, використовуються для здійснення банківських операцій та надання послуг з метою одержання прибутку та забезпечення фінансової безпеки функціонування.

Власний капітал КБ «Приватбанк» сформований, у першу чергу, за рахунок акціонерного капіталу. Номінальна зареєстрована вартість випущеного акціонерного капіталу банку станом на 31 грудня 2022 року складала 206 060 млн грн (додаток Д). Загальна кількість ухвалених до випуску простих акцій складала 735,93 мільйони акцій (номінальною вартістю 280 гривень за акцію (на 31 грудня 2021 року: 280 гривень за акцію).

Всі випущені прості акції повністю оплачені та зареєстровані. Кожна проста акція мала один голос при голосуванні.

При націоналізації КБ «Приватбанк» у 2016 році ФГВФО конвертував 29 438 млн грн зобов'язань в акціонерний капітал, в тому числі 10 934 млн грн коштів клієнтів, 10 721 млн грн випущених єврооблігацій і 7 783 млн грн субординованого боргу та затвердив зміни до статуту банку щодо збільшення статутного капіталу до 50 695 млн грн або 181,05 мільйонів акцій. 18 грудня 2016 р. Кабінет Міністрів України прийняв рішення про додатковий випуск акцій КБ «Приватбанк» у кількості 417 тисяч штук номінальною вартістю 280 гривень за акцію і загальною сумою 116 800 млн грн, профінансований за рахунок державних облігацій. 29 грудня 2016 року банк отримав внесок в розмірі 107 000 млн грн в акціонерний капітал, профінансований за рахунок державних облігацій. На цю дату 9 934 млн грн чистого прибутку від первісного визнання цих облігацій були визнані КБ «Приватбанк» в складі капіталу, в результаті від операцій з акціонером. У лютому 2019 р. банк отримав залишковий внесок до акціонерного капіталу, профінансований державними облігаціями номінальною вартістю 9 800 мільйонів гривень. На цю дату 1 397 млн грн чистого прибутку від первісного визнання цих облігацій були визнані банком в складі капіталу, в результаті від операцій з акціонером.

У червні 2019 р. Кабінет Міністрів України прийняв рішення про додатковий випуск акцій загальною сумою 38 565 мільйонів гривень, профінансований за рахунок державних облігацій. 11 липня 2019 року Банк отримав перший внесок до акціонерного капіталу у сумі 22 500 млн грн, профінансований державними облігаціями. На цю дату 1 738 млн грн чистого прибутку від первісного визнання цих облігацій були визнані КБ «Приватбанк» в складі капіталу, в результаті від операцій з акціонером.

Загальні резерви та інші фонди, створено у відповідності до вимог законодавства України, у сумі 8 481 млн грн у 2022 р. (у 2019 р.: 6 850 млн грн, у 2019-2020 рр.: 6 211 млн грн). Банк зобов'язаний створювати резервний капітал шляхом відрахування суми з нерозподіленого прибутку до складу резерву, що не підлягає розподілу. Сума до відрахування кожного року розраховується як чистий прибуток за попередній рік до виплати дивідендів власникам простих

акцій у розмірі не менше 5% прибутку за поточний період, поки резервний капітал не досягне 25% регулятивного капіталу.

Накопичений дефіцит – це найвагоміша складова власного капіталу КБ «Приватбанк» після акціонерного капіталу. Станом на 31 грудня 2022 р. накопичений дефіцит становив 171 665 млн грн, що визначається накопиченими збитками попередніх років та дивідендами, переказами до резервного фонду.

Власний капітал КБ «Приватбанк» забезпечував формування 9,31% активів у 2019 р., 11,32% у 2020 р., 17,61% у 2021 р., 13,81% у 2022 р., тобто відбувається посилення ролі власного капіталу за умови переважання зобов'язань.

5. Зобов'язання КБ «Приватбанк» переважали у фінансуванні активів. Склад та структура позикових коштів вказує на зміну порядку формування зобов'язань АТ КБ «Приватбанк» у 2019-2022 рр. (додаток Е.1).

Зобов'язання КБ «Приватбанк» формувалися першочергово за рахунок коштів клієнтів, їх частка коливалася на рівні від 92,22% у 2019 р. до 94,85% у 2022 р., що вказує на концентрування пасивних операцій на залученні коштів від фізичних та юридичних осіб.

Такий високий ступінь концентрації пасивних операцій банку на залученні коштів від фізичних та юридичних осіб вказує на недооціненні потенціалу фінансового та банківського ринку. Альтернативними джерелами формування зобов'язань КБ «Приватбанк» були: заборгованість перед НБУ, заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями, зобов'язання орендаря з лізингу, відстрочене зобов'язання з податку на прибуток, інші фінансові зобов'язання, резерви та нефінансові зобов'язання.

Аналіз структури залучених коштів КБ «ПриватБанк» (табл. 2.2) вказує, що більшість коштів банку формувалася за рахунок коштів фізичних осіб (у 2019 р.: 80,52%, у 2020 р.: 79,06%, у 2021 р.: 78,96%, у 2022 р.: 72,82%). Серед коштів фізичних осіб у 2019-2021 рр. переважали строкові депозити, у 2020 р. переважали кошти фізичних осіб на поточних рахунках.

За рахунок коштів юридичних осіб формувалася п'ята частина коштів КБ «Приватбанк» у 2019-2021 рр. (у 2019 р.: 19,38%, у 2020 р.: 20,86%, у 2021 р.:

20,97%), проте у 2022 р. збільшилася до 27,10% з переважанням коштів на поточних рахунках.

Таблиця 2.2 - Аналіз структури залучених коштів АТ КБ «Приватбанк»

Назва показника	Питома вага , %				Структурне відх., в.п.		
	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2020–2019	2021–2020	2022–2021
Фізичні особи, в тому числі	80,52	79,06	78,96	72,82	-1,46	-0,10	-6,14
- Строкові депозити	56,31	47,51	41,21	32,74	-8,80	-6,30	-8,48
- Поточні рахунки/рахунки до запитання	24,20	31,55	37,75	40,08	7,34	6,20	2,33
Юридичні особи, в тому числі	19,38	20,86	20,97	27,10	1,48	0,10	6,14
- Строкові депозити	6,03	4,94	4,42	4,74	-1,09	-0,53	0,32
- Поточні/розрахункові рахунки	13,35	15,92	16,55	22,36	2,57	0,63	5,81
Державні організації							
Поточні/розрахункові рахунки	0,02	0,08	0,07	0,08	0,06	0,00	0,01
Всього коштів клієнтів	100,00	100,00	100,00	100,00	0,00	0,00	0,00

Отже, аналіз структури залучених коштів КБ «Приватбанк» вказує, що пріоритетом залучення коштів є кошти фізичних осіб на поточних рахунках та кошти фізичних осіб на строкових рахунках через депозитні продукти Стандарт з достроковим розірванням, Стандарт без дострокового розірвання, Джуніор (з достроковим закриттям), Приват-вклад (з достроковим закриттям), «Скарбничка» (з достроковим закриттям), «До запитання» (з достроковим закриттям).

Використання кредитів, наданих Національним банком України має тенденцію до зменшення: на 2 577 млн грн у 2020 р., 2 096 млн грн у 2021 р., 7 721 млн грн у 2022 р. Серед видів кредитів АТ КБ «Приватбанк», наданих Національним банком України переважали довгострокові кредити, короткострокові кредити у 2020-2022 рр. не застосовувалися.

У грудні 2019 р. КБ «Приватбанк» отримав від НБУ короткостроковий кредит рефінансування у гривнях в сумі 1 500 млн грн за договірною ставкою

16,5% річних з контрактним терміном погашення в січні 2020 р. Цей кредит рефінансування був погашений у відповідності зі строком. Станом на 31 грудня 2021 та 2020 рр. процентна ставка за траншами довгострокових кредитів рефінансування НБУ складала від 14,25% до 16% річних. Згідно умов угод за кредитами рефінансування НБУ станом на 31 грудня 2021 та 2020 рр. строки погашення залишків за траншами припадали на період з травня 2018р. по лютий 2019 р. Загальна сума заборгованості перед НБУ включає прострочену заборгованість у сумі 7 621 млн грн (на 31 грудня 2020 р.: 9 689 млн грн). Погашення заборгованості здійснювалося поступово, в залежності від стану ліквідності банку в гривні та інших факторів, що можуть впливати на виконання зобов'язань Банку перед клієнтами.

У грудні 2020 р. КБ «Приватбанк» підписав рамкову кредитну угоду та рамкову кредитну репо угоду з НБУ строком на 10 років, що дозволяє Банку отримувати кредити рефінансування, овернайт, репо під заставу державних цінних паперів за необхідності. Процентна ставка за кредитами овернайт та короткостроковими кредитами рефінансування визначається нормативно-правовим актом НБУ з питань процентної політики і не підлягає коригуванню протягом строку користування такими кредитами. Процентна ставка за довгостроковими кредитами рефінансування встановлюється на рівні не нижче, ніж облікова ставка НБУ плюс два процентних пункти і змінюється протягом строку користування кредитом при зміні облікової ставки НБУ. Процентна ставка за кредитами репо встановлюється на рівні не нижче, ніж облікова ставка НБУ плюс два процентних пункти.

Інші фінансові зобов'язання КБ «Приватбанк» об'єднують кошти у розрахунках, кредиторську заборгованість, резерв під очікувані кредитні збитки за зобов'язаннями, пов'язаними з кредитуванням тощо.

Інші показники, що розраховує банк, – це показники рентабельності і відповідності економічним нормативам.

У банківській практиці розраховують рентабельність активів (ROA) та рентабельність власного капіталу (ROE).

ROA (Return on Assets) – показник рентабельності використання активів банку. Розраховується як відношення прибутку банку після оподаткування на звітну дату до середньої вартості використовуваних банком активів за відповідний період і виражається у процентах [26].

$$ROA = (\text{Пр} / \bar{A}) \times 100, \% \quad (2.1)$$

де ROA – рентабельність використання активів банку,

Пр – прибуток після оподаткування,

A – середня вартість активів банку.

ROE (Return on Equity) – показник рентабельності використання статутного капіталу банку. Розраховується як відношення прибутку банку після оподаткування на звітну дату до середньої вартості балансового капіталу за відповідний період і виражається у процентах [26].

$$ROE = (\text{Пр} / \text{СК}) \times 100, \% \quad (2.2)$$

де ROE – рентабельність використання статутного капіталу банку,

Пр – прибуток після оподаткування,

СК - середня вартість статутного капіталу банку.

Оскільки для розрахунку показників рентабельності використовують показник середньої вартості, то потрібно застосовувати формулу середньої хронологічної. Комерційні банки зобов'язані оприлюднювати квартальну звітність, тому для визначення середнього показника будемо застосовувати квартальні показники активів та статутного капіталу.

Розрахункові дані вказують на рівень рентабельності активів та рівень рентабельності статутного капіталу КБ «Приватбанк», що збільшився у 2019-2021 рр. У 2022 р. рівень рентабельності активів та рівень рентабельності статутного

капіталу зменшилися через зменшення чистого прибутку з 32 609 млн грн до 24 302 млн. грн.

Динаміка рентабельності КБ «Приватбанк» та комерційних банків України (рис. 2.2) вказує на перевищення рентабельності активів КБ «Приватбанк» над рівнем рентабельності активів комерційних банків України (2019 р. – (-1,93)%, 2020 р. – 1,69%, 2021 р. – 4,26%, 2022 р. – 2,44%).

Таким чином, активи КБ «ПриватБанк» використовуються досить ефективно, порівняно з іншими комерційними банками.

За показником рентабельності статутного капіталу присутня протилежна ситуація – рівень рентабельності статутного капіталу комерційних банків України (2019 р. – (-15,84)%, 2020 р. – 14,67%, 2021 р. – 33,45%, 2022 р. – 19,22%) перевищує рівень рентабельності статутного капіталу КБ «Приватбанк». Отже, статутний капітал КБ «Приватбанк» використовуються досить ефективно, проте гірше порівняно з іншими комерційними банками. Кошти державного бюджету, вкладені у статутний капітал КБ «Приватбанк», використовувалися не достатньо ефективно та результативно.

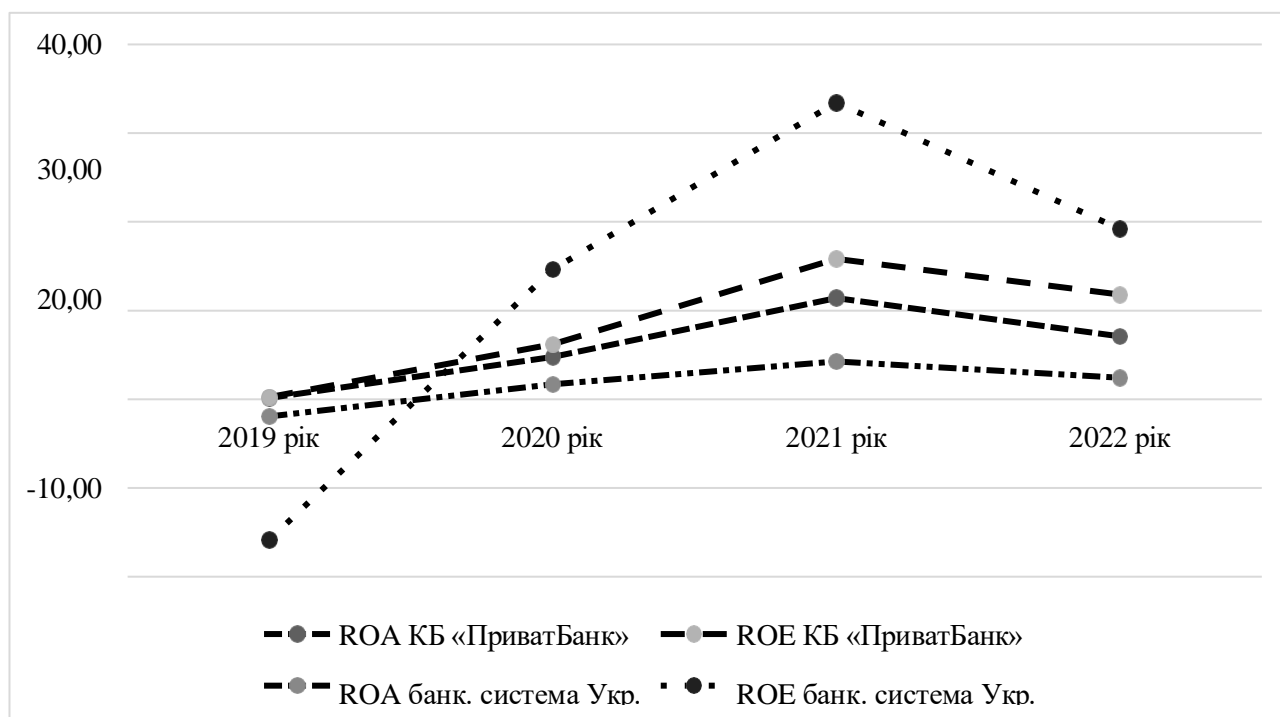

Рисунок 2.2 – Динаміка рентабельності АТ КБ «Приватбанк» та комерційних банків України, %

Чистий прибуток КБ «Приватбанк» за 2022 р. склав 24 302 млн грн (2021 р.: 32 609 млн грн; 2020 р.: 12 798 млн грн; 2019 р.: 378 млн грн, табл. Ж.1 додатку Ж), що залишається максимальним результатом всього банківського сектору України. Чистий процентний дохід склав 21 602 млн. грн., збільшившись порівняно з 2021 р. майже на 10%.

При цьому КБ «Приватбанк» був вимушений сформувати додаткові резерви на зменшення корисності за кредитними операціями, внаслідок дії коронакризи на фінансову діяльність позичальників. Сума такого резерву склала у 2022 р. 1 771 млн грн (2021 р.: 4 млн грн; 2020 р.: 6 089 млн грн; 2019 р.: 7 379 млн грн). Динаміка комісійних доходів обумовлена як збільшенням обсягу платежів клієнтів, так і переглядом тарифів КБ «Приватбанк».

Торговий результат формується переважно за операціями з купівлі-продажу валюти, що в 2022 р. склав 3 103 млн. грн. (2021 р.: 2 589 млн грн; 2020 р.: 1 983 млн грн; 2019 р.: 1 084 млн грн). Також частина прибутку КБ «Приватбанк» є результатом впливу макроекономічних факторів. Так, зміни в світовій економіці та економіці України обумовили збільшення справедливої вартості облігацій внутрішньої державної позики, що були отримані як внесок в статутний капітал банку при націоналізації. За рахунок такої переоцінки в 2022 р. КБ «Приватбанк» отримав 16,0 млрд. грн. прибутку.

Адміністративні та операційні витрати КБ «Приватбанк» у 2022 р. склали 18 006 млн грн. (2021 р.: 14 428 млн грн; 2020 р.: 13 988 млн грн; 2019 р.: 12 194 млн грн), з яких у 2022 р. близько 700 млн грн. витрачено на спеціальні бонусні виплати співробітникам мережі за підвищений ризик під час роботи в умовах коронавірусу; 300 млн грн. – на захисні матеріали та додаткову дезінфекцію відділень, банкоматів та терміналів.

Таким чином, результати 2022 р. є відображенням пристосування до умов кризових явищ, обумовлених воєнною агресією та адаптації банку та його продуктів до нових вимог ринку та клієнтів. На 2023 рік планується продовжувати розвивати свої продукти, пропонуючи клієнтам інноваційні послуги, вдосконалювати мережу та платіжну інфраструктуру, активно розвивати

кредитування, розширюючи продуктову пропозицію для різних сегментів та виважено підходити до оцінки ризиків.

Аналіз економічних нормативів КБ «Приватбанк» проведено за даними таблиці К.1, яка наведена в додатку К. Регулятивний капітал (regulatory capital) – один із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе у процесі своєї діяльності та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості та стабільності банківської діяльності [48].

Мінімальний розмір регулятивного капіталу банку (Н1) має становити 200 млн. грн., що дотримано КБ «Приватбанк» у 2019-2022 рр. та перевищеної десятки разів, у 2022 р. – 176 разів.

За даними таблиці 3.1 визначено, що регулятивний капітал КБ «Приватбанк» перевищував мінімальний розмір регулятивного капіталу банку, що вказує на достатній рівень капіталізації банку. Інші нормативи капіталу також перебувають у нормативних межах і перевищують їх. Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2) у 2022 р. перевищував нормативне значення у 2,8 разів, норматив достатності основного капіталу (Н3) – у 2 рази.

Нормативи ліквідності відповідають нормативу і перевищують їх, що вказує на відповідність ліквідності та платоспроможності АТ КБ «Приватбанк». Короткострокова ліквідність банку була забезпечена на вищому від нормативного рівня та перевищувала його у 1,5 разів, що свідчить про достатність активів для погашення зобов'язань з кінцевим строком погашення до одного року. Коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами (LCRBB) перевищував нормативне значення у 2,6-2,8 разів, в іноземній валюті (LCRIB) – до 3 разів у 2021 р. та 2,2 разів у 2022 р.

Норматив кредитного ризику свідчить про належне управління кредитним портфелем та кредитним ризиком КБ «Приватбанк». Нормативи кредитного ризику перебувають у нормативних межах і перевищують їх.

Нормативи інвестування свідчать про належне управління інвестиційним портфелем та інвестуванням КБ «Приватбанк». Нормативи інвестування відповідають нормативам і перевищують їх. За значеннями нормативів

інвестування можна зробити висновок про відмову банку від вкладення коштів в інвестиційні проекти. У 2020-2022 рр. значення нормативів інвестування були незмінними (норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11) дорівнював 0,06%, норматив загальної суми інвестування (Н12) дорівнював 0,07%) та у десятки разів меншими від нормативного значення.

Отже, показники економічних нормативів КБ «ПриватБанк» відповідають вимогам, і у 2019-2022 рр. банк є фінансово стійким.

2.3. Депозитарна діяльність банку та управління портфелем цінних паперів

АТ КБ «Приватбанк» має значний досвід роботи на фондовому ринку України – з 1996 року є в переліку депозитарних установ Національного банку України [37]. Як депозитарна установа АТ КБ «Приватбанк» на ринку цінних паперів здійснює таку діяльність:

- депозитарну діяльність;
- діяльність зі зберігання активів інститутів спільного інвестування;
- діяльності зі зберігання активів пенсійних фондів.

Для функціонування як депозитарної установи «Приватбанк» має наступні ліцензії:

- безстрокова ліцензія Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку – серія АЕ № 263148 від 12.06.2013 р. щодо здійснення депозитарної діяльності;
- безстрокова ліцензія Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку – серія АЕ № 263147 від 12.06.2013 р. щодо здійснення діяльності зі зберігання активів інститутів спільного інвестування;
- безстрокова ліцензія Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку – серія АЕ № 263149 від 12.06.2013) щодо здійснення діяльності зі зберігання активів пенсійних фондів.

Крім того, АТ КБ «Приватбанк» є членом Професійної асоціації учасників ринків капіталу та деривативів (ПАРД), що підтверджує свідоцтво.

Як депозитарна установа АТ КБ «Приватбанк» надає такі послуги:

1. Відкриття та ведення рахунків у цінних паперах.
2. Облік прав власності на цінні папери, виконання депозитарних операцій.
3. Розрахунково-клірингові операції за принципом «поставка проти платежу».
4. Консультації депонентів та емітентів щодо депозитарного обслуговування.
5. Комплексні послуги для емітентів цінних паперів: надання послуг з підготовки інформації про емітента, що підлягає розкриттю; організація та проведення загальних зборів акціонерів; надання послуги з отримання реєстру акціонерів у Національній депозитарії України (для проведення зборів, направлення повідомлень тощо).
6. Послуги з обслуговування активів інститутів спільного інвестування та недержавних пенсійних фондів.
7. Переведення цінних паперів з документарної форми випуску в бездокументарну.
8. Інші послуги відповідно до чинного законодавства.

Ці послуги здійснюються на платній основі. Безкоштовно здійснюється облік цінних паперів (прав на цінні папери) клієнта, якщо номінальна вартість пакета акцій менше 5 тис грн.

АТ КБ «Приватбанк» протягом 2020-2022 років здійснював такі операції з цінними паперами:

- купівля/продаж ОВДП, корпоративних облігацій, акцій та інших цінних паперів на фондовому ринку;
- купівля ОВДП на первинному аукціоні Міністерства фінансів України;
- формування портфеля клієнта в цінних паперах;

- консультаційні послуги щодо кон'юнктури фондового ринку та чинного законодавства.

Діяльність на ринку цінних паперів АТ КБ «Приватбанк» здійснює в рамках інвестиційної політики, націленої, в тому числі на формування портфелю цінних паперів з необхідною прибутковістю та мінімальним ризиком. Про ефективне управління формуванням портфеля цінних паперів свідчить його ефективність, а також порівняння з іншими видами інвестицій у рамках інвестиційного портфеля. Вихідні дані для аналізу наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Обсяги та структура інвестиційного портфелю АТ КБ «Приватбанк»

Фінансовий інструмент	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Інвестиційні цінні папери, млн. грн.	180081	152157	221661
Частка, %	98,16	97,73	98,68
Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, млн. грн	30	155	30
Частка, %	0,02	0,10	0,01
Інвестиційна нерухомість, млн. грн	3340	3379	2933
Частка, %	1,82	2,17	1,31

Інвестиції в цінні папери поділяють на 2 групи. Цінні папери в торговому портфелі – це ті, що доступні для продажу і придбані банком для перепродажу з метою отримання прибутку від короткострокових коливань їх ціни. До такого портфеля цінних паперів входять лише високоліквідні цінні папери, які не є ризиковими (коефіцієнт ризику близький до нуля). Цінні папери з портфеля погашення – це боргові фінансові інструменти, які Банк має утримувати до їх погашення. Ці цінні папери відображаються за амортизованою вартістю та щомісяця перевіряються на предмет зменшення корисності та створення резервів. Через високий ризик у разі погіршення фінансового стану емітента до таких цінних паперів доцільно використовувати коефіцієнт ризику 30%.

Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії – це пайові цінні папери емітентів, які відповідають визначенню асоційованої або дочірньої компанії банку. Партнерами визначено суб'єктів господарювання (юридичних осіб),

пов'язаних економічною та/або організаційною залежністю у формі участі у статутному фонді та/або правлінні. НБУ використовує цей термін для позначення компаній, в яких банк-інвестор володіє 20% або більше капіталу. Дочірнє підприємство – це підприємство, яке має контрольну частку в іншій (контрольній) компанії [18].

Інвестування в філії та дочірні компанії є відносно ризикованим і може призвести до значних проблем, оскільки в цих випадках оцінка платоспроможності контрагента не завжди є об'єктивною. Крім того, якщо дочірнє підприємство банку стане неплатоспроможним і буде визнано банкрутом, банк буде підпорядкований кредиторам дочірнього підприємства. Отже, 50% таких інвестицій є ризиковими активами.

Інвестиційна нерухомість – це власні або орендовані на умовах фінансової оренди земельні ділянки, будівлі, споруди, які розташовуються на землі, утримувані з метою отримання орендних платежів та/або збільшення власного капіталу, крім виробництва та постачання товарів, надання послуг, адміністративної мети або продажу в процесі звичайної діяльності. Інвестиції в нерухомість є популярними з боку бізнесу та населення, але через тривалість вкладень є ризикованими.

Аналіз інвестиційного портфелю АТ КБ «Приватбанк» показав (таблиця 2.3). протягом 2020-2022 року інвестиційні цінні папери посідають найбільшу частку (97,7- 98,7%). Найменшу частку відзначено в 2021 році, найбільшу – 2022 році, при цьому така динаміка відповідає змінам і в абсолютному значенні. Зменшення обсягів цінних паперів обумовлено погашенням їх певної частини інвестиційних цінних паперів.

Другою за значимістю є інвестиційна нерухомість, яка в структурі АТ КБ «Приватбанк» становить від 1,3% у 2022 році до 2,2% у 2021 році. Така частка отримана відповідно динаміці обсягів інвестицій у абсолютному значенні.

Інвестиції в асоційовані та дочірні компанії є найменшими – не перевищують 0,1% у 2021 році, з мінімумом у 2022 році – 0,01%.

Управління цінними паперами в АТ КБ «Приватбанк» здійснюється за рахунок їх формування за різними категоріями. Сукупна вартість інвестиційних цінних паперів становила (таблиця 2.4, Додаток Г.1): станом на 31 грудня 2022 р. – 221 661 млн грн або 57,95% вартості всіх активів; 31 грудня 2021 р. – 152 157 млн грн або 49,13% вартості всіх активів; 31 грудня 2020 р. - 180 081 млн грн або 64,77% вартості всіх активів; 31 грудня 2019 р. – 161 012 млн грн або 63,47% вартості всіх активів. Загальне зростання вартості інвестиційних цінних паперів у 2019-2022 рр. відбулось за рахунок зростання інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через інший сукупний дохід (СВІСД).

Портфель цінних паперів КБ «Приватбанк» включає такі види цінних паперів: довгострокові державні боргові цінні папери з вбудованим опціоном, довгострокові державні боргові цінні папери без вбудованого опціону, середньострокові валютні державні боргові цінні папери, середньострокові державні боргові цінні папери, короткострокові державні боргові цінні папери, короткострокові валютні державні боргові цінні папери, довгострокові облігації, випущені Державною іпотечною установою.

За 2020-2022 роки відбулися зміни, що відобразилося на вартості цінних паперів. На 31 грудня 2022 р. довгострокові облігації випущені Державною іпотечною установою за амортизованою собівартістю (АС) у сумі 282 млн грн (на 31 грудня 2021 р. у сумі 875 млн грн), класифікувалися як знецінені фінансові активи (на 31 грудня 2021 р. з оцінкою кредитних збитків в межах строку дії фінансового інструменту). У грудні 2022 р. Державна іпотечна установа не виплатила основну суму та нараховані відсотки за облігаціями балансовою вартістю 763 млн грн у строк їх погашення. Банк, відповідно до умов емісії цінних паперів, повернув довгострокові облігації, випущені Державною іпотечною установою та розпочав процедуру стягнення заборгованості. Як наслідок, відповідна прострочена заборгованість та резерв під очікувані збитки перенесено у склад інших фінансових активів.

Дані щодо динаміки обсягів і структури інвестиційних цінних паперів АТ «Приватбанк» свідчать про значні коливання за даними показниками (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Динаміка обсягів і структури інвестиційних цінних паперів

Фінансовий інструмент	2020 рік	2021 рік	Відхилення	2022 рік	Відхилення
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток/збиток (за СВПЗ), млн. грн.	86 244	84 680	-1 564	100 750	16 070
Частка, %	47,89	55,65	7,76	45,45	-10,20
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід (за СВІСД), млн. грн.	79 299	66 602	-12 697	119 196	52 594
Частка, %	44,04	43,77	-0,26	53,77	10,00
Інвестиційні цінні папери за амортизованою собівартістю (за АС), млн. грн.	14 538	875	-13 663	1 715	840
Частка, %	8,07	0,58	-7,50	0,77	0,20
Усього, млн. грн.	180 081	152 157	-27 924	221 661	69 504

У 2022 році у структурі інвестиційних цінних паперів в портфелі банку відбулася зміна: інвестиційні цінні папери за СВПЗ зменшилися в питомій вазі на 10,2% та склали 45,45% (у 2021 році 55,65%), але в абсолютному значенні зросли на 16 070 млн. грн. до 100 750 млн. грн. Інвестиційні цінні папери за СВІСД включають довгострокові державні боргові цінні папери з вбудованим опціоном за ставкою 6% з терміном погашення вересень 2028 - січень 2032 року. Довгострокові державні боргові цінні папери із вбудованою опцією відповідно до умов випуску передбачають індексацію номінальної вартості за строками погашення на основі зміни середньозваженого курсу гривні до долара США на міжбанківському ринку за місяць, що передує місяцю до зрілості. Дохід від купона індексації не підлягає. Вбудована опція оплачується за допомогою основного інструменту.

Найменшу частку мають інвестиційні цінні папери за АС, які не перевищують 1% в 2021 та 2022 році. Станом на 31 грудня 2021 року довгострокові облігації, випущені Державною іпотечною установою за АС на суму 875 млн грн, були класифіковані як фінансові активи з кредитним збитком на дату фінансового інструменту (станом на 31 грудня 2022 року – 872 млн грн з прогнозованими кредитними збитками за 12 місяців). Станом на 31.12.2022 р. довгострокові облігації, випущені Державною іпотечною установою на користь АС на суму 282 млн. грн (станом на 31.12.2021 р. у сумі 875 млн. грн.) класифіковано як знецінені фінансові активи (з оцінкою кредитних збитків протягом терміну дії фінансового інструменту).

У грудні 2020 року Державна іпотечна установа не погашала основну суму нарахувала відсотки за облігаціями балансовою вартістю 763 млн грн на момент погашення. Відповідно до умов випуску цінних паперів Банк повернув довгострокові облігації, випущені Державною іпотечною установою, та розпочав процедуру стягнення заборгованості. У результаті відповідна прострочена заборгованість та резерв під очікувані збитки були перенесені до інших фінансових активів.

Усі інші інвестиційні цінні папери класифікуються як фінансові активи з очікуваним кредитним збитком у 12 місяців станом на 31 грудня 2022 та 2021 років. Довгострокові боргові цінні папери за АС через інший сукупний дохід передані в заставу на підставі договору про зберігання НБУ в касах банку на суму 17 880 млн грн (31.12.2021 р. – 18 364 млн грн). Інвестиційні цінні папери за СВІСД зросли на 52 594 млн. грн. до 119 196 млн. грн., що склало 53,77% за часткою.

Враховуючи це, необхідно піддати аналізу динаміку інвестиційних паперів за СВІСД в портфелі АТ КБ «Приватбанк» за 2020-2022 роки (табл. 2.5).

У структурі інвестиційних цінних паперів за СВІСД найбільшу частку займають довгострокові державні боргові цінні папери, сума за якими більшилася впродовж 2020-2022 років на 569 млн грн., а частка значно

коливається. Так, в 2020 році їх частка становила 66,39%, в 2021 році зросла на 17,155 до 83,54%, а в 2022 році зменшилася (майже вдвічі) на 38,95% до 44,59%.

Це свідчить про диверсифікацію портфеля інвестиційних цінних паперів банку, яка відбулася за рахунок середньострокових державних боргових цінних паперів, передусім у національній валюті (частка зросла з 2,3 до 17,69%), а також іноземній (з 9,58 до 20,11%)

Таблиця 2.5 – Динаміка обсягів та структури інвестиційних цінних паперів за СВІСД

Фінансовий інструмент	2020 рік		2021 рік		2022 рік	
	Сума, млн. грн.	Частка, %	Сума, млн. грн.	Частка, %	Сума, млн. грн.	Частка, %
Довгострокові державні боргові цінні папери	52 586	66,39	55 639	83,54	53 155	44,59
Середньострокові валютні державні боргові цінні папери	7 588	9,58	2 133	3,20	23 966	20,11
Середньострокові державні боргові цінні папери	1 821	2,30	585	0,88	21 084	17,69
Короткострокові державні боргові цінні папери	12 441	15,71	0	0,00	15 808	13,26
Короткострокові валютні державні боргові цінні папери	4 770	6,02	8 245	12,38	5 183	4,35
Всього	79 206	100	66 602	100	119 196	100

Довгострокові державні боргові цінні папери в 2022 році мають термін погашення травень 2027 - грудень 2032 з ефективною ставкою відсотка 8,91 - 11,13. Середньострокові валютні державні боргові цінні папери в 2022 році зросли на 21 833 млн. грн., їх термін погашення лютий 2021 - лютий 2022, а ефективна ставка 2,22 - 8,07%.

Процентні ставки за фінансовими інструментами в розрізі валют за певною собівартістю наведені в таблиці 2.6. Найбільш значними є процентні ставки по цінним паперам за АС (інвестування в нацвалюті) і за СВІДС (інвестування в американській, європейській і національній валюті і). Боргові цінні папери мають високу ставку – 15% за умов інвестування в національній валюті.

Таблиця 2.6 – Процентні ставки по фінансовим інструментам

Фінансовий інструмент	На 31 грудня 2022 р. % річних				31 грудня 2021 р. % річних			
	Долари США	Гривні	Євро	Інші валюти	Долари США	Гривні	Євро	Інші валюти
Активи								
Кореспондентські рахунки та депозити «овернайт» в банках	2	-	1	-	-	-	-	-
Депозитні сертифікати НБУ	-	23	-	-	-	8	-	-
Кошти банків за рахунками умовного зберігання (ескроу) у НБУ	4	-	-	-	-	-	-	-
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом	-	-	-	-	-	19	-	-
Кредити та аванси юридичним особам	8	12	4	6	8	12	5	5
Кредити та аванси фізичним особам	15	42	13	-	17	42	18	-
Інвестиційні цінні папери за СВПЗ	-	6	-	-	-	6	-	-
Інвестиційні цінні папери за СВІДС	4	12	3	-	4	11	3	-
Інвестиційні цінні папери за АС	-	19	-	-	-	19	-	-
Зобов'язання								
Кредити, отримані від міжнародних та інших фінансових організацій	-	3	-	-	-	-	-	-
Кошти клієнтів								
- поточні рахунки клієнтів	-	0	-	-	-	0	-	-
- строкові депозити юридичних осіб	-	4	0	-	-	3	0	-
- строкові депозити фізичних осіб	0	6	0	-	0	7	0	-
Випущені боргові цінні папери	-	15	-	-	-	15	-	-

Позначка «-» означає відсутність відповідних активів або зобов'язань у відповідній валюті, або за договором відсутня процентна ставка

Важливим в аналізі діяльності банку є встановлення відповідності нормативам. З метою забезпечення контролю за діяльністю банків, а саме за прямими інвестиціями, Національний банк України встановив нормативи: ставку інвестування в цінні папери окремо для кожної установи (Н11) та норматив загальних інвестицій (Н12). Н11 встановлено щодо ризику за вкладенням коштів банку в статутний капітал установи, що може призвести до втрати його капіталу. Н12 встановлено щодо ризиків за операціями інвестування (прямо чи опосередковано) банківських коштів у статутний капітал будь-якої юридичної особи, що може призвести до втрати банківського капіталу.

За розрахунками, Н11 для АТ КБ «Приватбанк» - 0,06 % при нормативному значенні не більше 15 % за аналізований період, а Н12 – 0,07 % при нормативному значенні не більше 60%. Загалом по банківській системі Н11 склав 0,32 %, а Н12 – 0,41%. Ці дані нормативів свідчать про низький рівень розвитку інвестиційного процесу, що здійснюють банки. Ситуація обумовлена впливом чинників економічного, політичного та воєнного характеру, що виникли у 2014 році та значно загострилися з подіями 2020 і 2022 років.

Висновки до розділу 2

АТ КБ «ПриватБанк» діє на ринку банківських послуг з 1992 р. Наразі – найбільший вітчизняний універсальний комерційний банк з державним капіталом, що обслуговує фізичних осіб і корпоративних клієнтів всіх форм власності. Входить до переліку системних банків України, має один з найбільших обсягів капіталу і активів. Сильні сторони банку (широка клієнтська база; перевага у обслуговуванні державних установ та державних програм; постійне введення технічних інновацій; розгалужена інфраструктура; відповідна організаційна структура) відповідає особливостям діяльності банку та потребам його розвитку.

Аналіз основних показників діяльності КБ «Приватбанк» (загальні активи,

їх динаміка та структура; кредити надані клієнтам, кредити, що надані суб'єктам господарювання, кредити, що надані фізичним особам; вкладення в цінні папери та довгострокові інвестиції, в тому числі ОВДП; власний капітал та зобов'язання) засвідчив, що активи використовуються банком досить ефективно. Чистий прибуток за 2022 р. склав 24 302 млн. грн. (2021 р. – 32 609 млн. грн.; 2020 р. – 12 798 млн. грн.; 2019 р.: 378 млн. грн.), що є максимальним результатом по всьому банківському сектору України.

За оцінкою фінансового стану КБ «Приватбанк» відповідно методичним підходам НБУ України щодо економічних нормативів (розмір регулятивного капіталу Н1, достатність регулятивного капіталу Н2, достатність основного капіталу Н3, короткострокова ліквідність Н6, коефіцієнт покриття ліквідністю за всіма валютами LCRBB, коефіцієнт покриття ліквідністю в іноземній валюті LCR1), розмір кредитного ризику на одного контрагента Н7, норматив великих кредитних ризиків Н8, розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами Н9, норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою Н11, норматив загальної суми інвестування Н12) АТ КБ «Приватбанк» витримує їх і є фінансово стійким банком у 2019-2022 рр. Фінансову стійкість банку підтверджено розрахунками інтегрального коефіцієнта фінансової стійкості у 2019-2022 рр. за методикою Шпаковської Н.І. Значення показника збільшилося майже в 2,6 разів.

У структурі інвестиційного портфелю АТ КБ «Приватбанк» найбільшу питому вагу (більше 97%) займають інвестиційні цінні папери, тренд позитивний. Зменшення обсягів за певними фінінструментами пов'язане з погашенням частини інвестиційних цінних паперів. Нормативи Н11 і Н12 низького рівня (0,06% і 0,07%), що свідчить про необхідність активізації інвестиційного процесу.

Питома вага інвестиційного портфелю в доходах банку становить більше 35%. Близько 20% доходів банку приносять інвестиційні цінні папери за СВІСД (тренд позитивний), а за СВПЗ – 13% (майже не змінюється).

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИЙ ПІДХІД ДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ПОРТФЕЛЮ ЦІННИХ ПАПЕРІВ БАНКУ В УМОВАХ КРИЗИ

3.1 Обґрунтування економіко-математичного інструментарію з формування інвестиційного портфеля цінних паперів банку

АТ КБ «Приватбанк» при роботі з цінними паперами необхідно орієнтуватися на окремі компанії в рамках перспективних галузей, оцінюючи їхні фінансові показники і займаючись пошуком компаній з високим потенціалом зростання доходів. При виборі компаній, факторами, що визначають прибутковість інвестицій, є рентабельність виробництва і перспективи росту обсягів продажів. Високорентабельний бізнес забезпечує найменший період окупності і створює передумови для якнайшвидшої реінвестиції прибутків у подальший розвиток виробництва.

Факторами, що визначають ризик інвестицій в акції компанії, є:

1. рівень менеджменту (він відіграє ключову роль в успіху чи невдачі будь-якої компанії);
2. якість активів;
3. положення на ринку (ризик інвестицій у дрібні компанії вище);
4. наявність експортного потенціалу.

Однієї з основних проблем для АТ КБ «Приватбанк» є той факт, що докладна інформація про діяльність компаній є малодоступною, тому банк іноді змушений обґрунтовувати свої інвестиційні рішення й оцінювати ризик інвестицій частково непрямим чином, ґрунтуючись на даних щодо перспектив росту вартості акцій даної компанії на ринку і з огляду на фактор недооцінки вартості активів.

Слід зазначити, що проблема вибору оптимального портфеля для будь якого інвестора, в тому числі банку, потребує порівняльної оцінки всіх можливих

альтернативних портфелів з точки зору їх сподіваних дохідностей, стандартних відхилень, коваріації і кореляції. Сподівана дохідність є мірою потенційної винагороди, пов'язаної з портфелем, середньозваженою сподіваних дохідностей цінних паперів портфеля.

Стандартне відхилення як міра ризику портфеля і є оцінкою ймовірного відхилення фактичної дохідності від сподіваної. Стандартне відхилення портфеля залежить від стандартних відхилень і часток цінних паперів у портфелі, від коваріацій їх один з одним. Коваріація є мірою того наскільки дохідності двох цінних паперів залежать одна від одної, а кореляція є статистичною мірою близькою до коваріації. Але насправді коваріація двох випадкових змінних дорівнює добутку кореляції і стандартних відхилень. Коефіцієнт кореляції нормує коваріацію для полегшення порівняння з іншими випадковими змінними.

Мета оптимізації портфеля цінних паперів – формування такого портфеля, який би відповідав вимогам банку як по прибутковості, так і по ризиках. Вона досягається шляхом збільшення кількості різних видів цінних паперів в портфелі.

Задача оптимізації формулюється наступним чином.

Нехай дохідність портфеля з N цінних паперів R та його показник ризику σ визначаються такими функціями:

$$\begin{cases} R = R(W_i, \sigma_i, r_i), \forall i = 1 \dots N \\ \sigma = \sigma(W_i, \sigma_i, r_i), \forall i = 1 \dots N \end{cases} \quad (3.1)$$

де W_i – питома вага цінного папера в портфелі у відсотках;

σ_i – характеристика ризику даного цінного папера (часто – середнє квадратичне відхилення дохідності цінного папера);

r_i – доходність цінного папера.

При побудові моделі слід ураховувати природні обмеження:

- 1) сума часток усіх цінних паперів W_i становить 100%,
- 2) кількість цінних паперів не може бути від'ємною.

При вирішенні задачі введемо критеріальні обмеження.

I варіант – задається певна максимально допустима величина ризику $\sigma_{\text{доп}}$. Тоді задача оптимізації зводиться до вибору такої структури портфеля, при якій його ризик не перевищує заданого значення, а дохідність є максимальною,

$$\left\{ \begin{array}{l} R \rightarrow \max \\ \sigma \leq \sigma_{\text{доп}} \\ W_i \geq 0, \forall i = 1 \dots N \\ \sum_{i=1}^N W_i = 1 \end{array} \right. \quad (3.2)$$

II варіант – задається певна мінімально прийнятна величина прибутковості $R_{\text{доп}}$. Задача оптимізації зводиться до вибору структури такого портфеля, дохідність якого вища або дорівнює заданому значенню, а ризик мінімальний

$$\left\{ \begin{array}{l} \sigma \rightarrow \min \\ R \geq R_{\text{доп}} \\ W_i \geq 0, \forall i = 1 \dots N \\ \sum_{i=1}^N W_i = 1 \end{array} \right. \quad (3.3)$$

Вирішивши ці задачі щодо оптимізації портфеля з N цінних паперів, банк може отримати інформацію щодо кількості та видів цінних паперів, які потрібно придбати, щоб сформувати портфель з досить високою прибутковістю та прийнятним ступенем ризику.

Модель Марковиця має такі припущення:

- як розрахунковий показник прибутковості цінного папера приймається математичне очікування прибутковості;
- за ризик приймається середнє квадратичне відхилення прибутковості;
- допускається, що дані минулих періодів, які використовуються при розрахунках прибутковості та ризику, повною мірою відображають майбутнє значення прибутковості;
- ступінь і характер взаємозв'язку між цінними паперами виражається коефіцієнтом лінійної кореляції.

За цією моделлю прибутковість інвестиційного портфеля – церівнозважена прибутковість паперів, які в ньому містяться, визначається за формулою:

$$R = \sum_{i=1}^N W_i \cdot r_i \quad (3.4)$$

де N – кількість цінних паперів в портфелі;

W_i – відсоткова частка відповідного папера в портфелі;

r_i – прибутковість відповідного папера.

Ризик портфеля визначається середнім квадратичним відхиленням його прибутковості:

$$\sigma = \sqrt{\sum_{a=1}^n \sum_{b=1}^n (W_a \sigma_a W_b \sigma_b \rho_{ab})} \quad (3.5)$$

де W_a, W_b – відсоткові частки певних паперів у портфелі;

σ_a, σ_b – ризик;

ρ_{ab} – коефіцієнт лінійної кореляції

$$\left\{ \begin{array}{l} \sum_{i=1}^N W_i r_i \rightarrow \max \\ \sigma^2 = \sum_{a=1}^N \sum_{b=1}^N (W_a \sigma_a W_b \sigma_b \rho_{ab}) \\ W_i \geq 0, \forall i = 1 \dots N \\ \sum_{i=1}^N W_i = 1 \end{array} \right. \quad (3.6)$$

У загальному вигляді математична постановка задачі оптимізації структури інвестиційного портфелю така:

Доходність:

$$R = \sum_{i=1}^N W_i \cdot r_i \quad (3.7)$$

Ризик:

$$\sigma^2 = \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n x_i x_j K_{ij} \quad (3.8)$$

де x_i - частка капіталу, вкладеного в i у групу активів,

r_j - очікувана доходність j ї групи активів,

K_{ij} - коваріація між доходностями груп активів i та j .

Отже, АТ КБ «Приватбанк», використовуючи дану модель в управлінні має можливість формувати оптимальний інвестиційний портфель, включаючи до нього будь-які активи, що обертаються на фінансовому ринку. Порівнюючи комбінації із часток, інвестор має можливість здійснювати постійний моніторинг портфеля і змінювати його структуру відповідно до економічної ситуації. Перевагою такої моделі є нескладність проведення розрахунків та можливість застосування комп'ютерної техніки, що дозволить більшій кількості менеджерів ефективно управляти портфелями цінних паперів. Використання такої моделі у практичній діяльності банку дозволить оптимізувати структуру портфеля фінансових інструментів, що призведе до збільшення прибутковості банку і в подальшому до активізації діяльності банківських установ на фондовому та фінансовому ринках.

Сучасний рівень розвитку портфельної теорії враховує всю різноманітність фінансових інструментів і взаємопов'язаних прибутковості і ризик інвестиційних рішень. Основним питанням теорії є вибір оптимального портфеля, тобто визначення набору активів з найбільшим рівнем прибутковості при найменшого чи заданого рівня інвестиційного ризику і облік взаємних кореляційних зв'язків між прибутковістю активів, що дозволяє проводити ефективну диверсифікацію

портфеля, істотно знижує роль портфеля в порівнянні з ризиком включених в нього активів.

3.2 Управління формуванням портфеля цінних паперів АТ КБ «Приватбанк» з використанням економіко-математичного інструментарію

Зазвичай банк, як інвестор, при формуванні портфелю цінних паперів оцінює тільки два показники: очікувану дохідність $E(r)$ та стандартне відхилення δ , оскільки вони визначають щільність ймовірності випадкових чисел за умов нормального розподілу. Далі інвестор повинен оцінити дохідність та стандартне відхилення кожного портфеля і вибрати такий портфель, який забезпечує або максимальну дохідність при прийнятному рівні ризику, або мінімальний ризик при заданому рівні очікуваної дохідності.

Вихідні дані для формування портфеля цінних паперів АТ КБ «Приватбанк» представлено у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1 – Дохід інвестиційних цінних паперів

(млн.грн)

Вид цінних паперів	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток (збиток)	86 244	84 680	100 750
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	79 299	66 602	119 196
Інвестиційні цінні папери за амортизованою собівартістю	14 538	875	1 715
Сума	180 081	152 157	221 661

Далі проведемо розрахунки щорічної дохідності цінних паперів (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Щорічна дохідність інвестиційних цінних паперів

Вид цінних паперів	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток (збиток)	0,0807	0,102	0,0604
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	0,0483	0,0524	0,0442
Інвестиційні цінні папери за амортизованою собівартістю	0,043	0,007	0,001

Визначаємо математичне очікування по кожному інвестиційному цінному паперу (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Математичне очікування дохідності інвестиційних цінних паперів

Вид цінних паперів	Математичне очікування дохідності
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток (збиток)	0,081033
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	0,0483
Інвестиційні цінні папери за амортизованою собівартістю	0,017

Далі розраховано ризик по кожному з інвестиційного цінного паперу (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Ризик цінних паперів інвестиційних цінних паперів

Вид цінних паперів	Ризик
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток (збиток)	0,00129817
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	0,00005043
Інвестиційні цінні папери за амортизованою собівартістю	0,001548

Далі розраховали коефіцієнт коваріації (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Коефіцієнт коваріації

Вид цінних паперів	Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток (збиток)	Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	Інвестиційні цінні папери за амортизованою собівартістю
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через прибуток (збиток)	0,000278		
Інвестиційні цінні папери за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	0,000603	0,001505	
Інвестиційні цінні папери за амортизованою собівартістю	0,000333	0,000934	0,000629

Розрахуємо загальну дохідність портфеля та отримаємо значення 2,38 %. Розрахуємо загальний ризик портфеля та отримаємо 0,55%. За результатами дослідження ризику АТ КБ «Приватбанк» за моделлю Г.Марковіца, прийшли до висновку що даний комерційний банк є практично безризиковим - 0,55%. Дохідність загального портфелю банку складала 0,05%.

Проведемо оптимізацію структури інвестиційного портфелю АТ КБ «Приватбанк» за 2020 рік, який складається зі облігацій внутрішньої державної позики, що дозволить побудувати таку структуру інвестиційного портфелю, яка забезпечить максимальний рівень доходності при заданому рівні ризику. В таблиці представлена динаміка доходностей по окремих групах активів інвестиційного портфелю. Для формування оптимальної структури портфеля державних облігацій будемо використовувати параметричну модель Марковіца. Ця методика оптимізує структуру портфеля цінних паперів на основі статистичної інформації. Для розгляду доцільності включення в портфель були відібрані облігації строком погашення з 2022 року, (разом 15 найменувань). Прийmemo ці цінні папери в якості вихідних для формування оптимальної структури портфеля державних цінних паперів (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 - Список фінансових інструментів державного сектору

Найменування цінного паперу	Номінал (грн)	Дата розміщення	Дата погашення	Доходність (%)	Оголошений обсяг (шт.)
UA4000199913	1000	10.01.2020	08.01.2022	15,7	36935
UA4000200174	1000	23.01.2020	20.01.2022	15,7	196268
UA4000196620	1000	13.02.2020	15.01.2022	15,8	262000
UA4000199210	1000	27.02.2020	12.10.2022	15,8	280600
UA4000196620	1000	13.03.2020	15.01.2022	16,1	265000
UA4000200174	1000	10.04.2020	20.01.2021	16,1	26567
UA4000200885	1000	24.04.2020	19.04.2023	16,1	646414
UA4000200174	1000	08.05.2020	20.01.2021	16,1	234200
UA4000200174	1000	22.05.2020	20.01.2021	16,1	78759
UA4000194377	1000	12.06.2020	02.06.2021	16,1	141916
UA4000194377	1000	03.07.2020	02.06.2021	16,1	200779
UA4000194377	1000	31.07.2020	02.06.2021	16,85	12435
UA4000194377	1000	14.08.2020	02.06.2021	16,7	4644
UA4000202469	1000	02.10.2020	30.09.2022	17,25	3000
UA4000165773	1000	23.10.2020	08.04.2022	18,5	10450

Для забезпечення диверсифікації портфеля цінних паперів, кількість цінних паперів в портфелі має бути не менше восьми. Портфель облігацій повинен бути диверсифікований за терміном до погашення облігацій.

Для вирішення задачі пошуку оптимальної структури портфеля державних облігацій використаємо модель Марковича. Параметри цієї моделі можна оцінити на основі наявної статистики за попередні періоди.

Результати обчислення математичного очікування і стандартного відхилення ефективної прибутковості кожного цінного паперу представлені в таблиці 3.7

Так як банки є досить консервативними організаціями, не схильними до великому ризику, то шукана точка повинна знаходитися з меншим ризиком.

Наступним кроком у визначенні оптимальної структури портфеля є побудова ефективного набору цінних паперів. Цей набір був побудований методом лінійного програмування, тобто для заданого значення прибутковості портфеля, мінімізували розмір ризику, тобто стандартне відхилення портфеля.

Таблиця 3.7 – Математичне сподівання і стандартне відхилення ефективної прибутковості облігацій

Облігація	Показник	
	математичне очікування, %	стандартне відхилення
UA4000199913	15,46	0,01
UA4000200174	15,15	0,02
UA4000196620	14,96	0,07
UA4000199210	16,82	0,01
UA4000196620	15,79	0,06
UA4000200174	15,68	0,09
UA4000200885	15,79	0,05
UA4000200174	16,38	0,00
UA4000200174	15,48	0,07
UA4000194377	16,12	0,04
UA4000194377	16,66	0,05
UA4000194377	16,53	0,06
UA4000194377	17,85	0,01
UA4000202469	17,90	0,01
UA4000165773	17,79	0,04

Практичне розв'язання задачі оптимізації здійснюватимемо в середовищі Excel з використанням вбудованого програмного пакету «ПОШУК РІШЕННЯ».

Оптимальний портфель облігацій, таким чином, має структуру, представлену в таблиці 3.8. Ризик портфеля складе величину 0,52.

Таблиця 3.8 – Структура оптимального портфеля облігацій

Облігація	Частка
UA4000200174	0,018
UA4000199210	0,032
UA4000194377	0,125
UA4000194377	0,027
UA4000194377	0,030
UA4000194377	0,044
UA4000202469	0,182
UA4000165773	0,542

Проведено оцінку результатів складання оптимального портфеля цінних паперів, яка показала наступне нижче очікуваної прибутковості 16% і коливалася близько 15,9-18% річних. Найбільший внесок у зростання вартості портфеля внесла UA4000165773, що має найбільшу частку в портфелі облігацій і показала найбільшу доходність.

Висновки до розділу 3

Проаналізовано підходи до портфельного інвестування і класичних форм оптимізації портфеля цінних паперів. Обґрунтовано використання портфельної теорії Марковица з метою управління портфелем цінних паперів. З урахуванням переваг та недоліків наявних моделей побудовано модель формування оптимального інвестиційного портфеля. Її основними вхідними параметрами за фінансовими інструментами визначено їх дисперсію, доходність і заданий рівень ризику

портфеля. Така модель дає змогу знайти частки і вкладення грошових коштів в фінансові інструменти, що максимізували б дохідність інвестиційного портфеля.

Проведено оцінку результатів формування оптимального портфеля цінних паперів, яка показала наступне – нижче очікуваної прибутковості 16% і коливалася близько 15,9-18% річних. Найбільший внесок у зростання вартості портфеля внесла UA4000165773, що має найбільшу частку в портфелі облігацій і показала найбільшу дохідність

Запропоновано у частині активу балансу пропонується незначно скоротити найбільш ліквідні кошти банку, направивши їх частину в групу працюючих активів, у результаті чого може бути збільшено портфель цінних паперів. У результаті оптимізації інвестиційного портфеля, банк отримає заплановані доходи.

Розрахунками доведено, що запропоновані економіко-математичні підходи ефективні та можуть бути використанні при плануванні та прийнятті управлінських рішень в АТ КБ «Приватбанк» щодо управління формуванням портфеля цінних паперів.

ВИСНОВКИ

Проведені дослідження щодо управління формуванням портфелю цінних паперів банку дозволило зробити ряд висновків теоретичного та науково-прикладного характеру, які полягають в наступному.

1. Узагальнення теоретичних основ управління формуванням портфелем цінних паперів банку дозволило встановити, що у розвинутому фондовому ринку заінтересовані і держава, і банківський сектор, і суб'єкти господарювання різних галузей економіки, оскільки цінні папери, що вводяться в обіг, підвищують мобільність фінансових ресурсів без збільшення загальної грошової маси. Роль банків у моделях ринку цінних паперів (американська, європейська, змішана) є різною. В Україні формується ринок цінних паперів за змішаною моделлю, відповідно якій роль банків є рівнозначною з небанківськими установами.

Діяльність банків на ринку цінних паперів, які є специфічним фінансовим інструментом, здійснюється через операції з власними і клієнтськими цінними паперами. Ефективність діяльності банків на ринку цінних паперів залежить від управлінських рішень щодо формування їх портфелю. За операції з клієнтськими цінними паперами банк отримує винагороду відповідно домовленості. Банки за рахунок емісійних операцій залучають грошові кошти шляхом випуску цінних паперів (акції, облігації, депозитні сертифікати) для власних потреб. За рахунок таких операцій при формуванні портфеля цінних паперів банк управляє ліквідністю, дохідністю та ризикованістю банківських операцій загалом.

Активній діяльності банківського сектору на ринку цінних паперів перешкоджає низька їх капіталізація, існування значної кількості дрібних банків. Згідно з даними НБУ, на 20 найбільших банків припадають 91,1% чистих активів, тоді як на решту 68 – лише 8,9%.

Основне завдання управління портфелем цінних паперів в банку – це підтримка і покращення параметрів портфеля, передбачення змін на фондовому ринку і розробка відповідних заходів для управління портфелем. Для підвищення

ефективності функціонування банків і розвитку ринку цінних паперів необхідне адекватне управління на державному рівні та рівні НБУ, зокрема щодо чіткого визначення системи управління діяльністю банків на цьому ринку.

Аналіз методів формування та управління портфелем цінних паперів за досвідом США та Європи не принесуть очікуваного ефекту в разі їх застосування в умовах українського фондового ринку. Причина полягає у тому, що згадані методи опираються на значну базу даних та високу активність фінансових установ, що вказує на необхідність розвитку аналітичного інструментарію.

2. У результаті систематизації результатів діяльності АТ КБ «Приватбанк» як фінансової установи встановлено, що банк діє на ринку банківських послуг з 1992 р. і наразі є найбільшим вітчизняним комерційним банком з державним капіталом, що обслуговує фізичних осіб і корпоративних клієнтів всіх форм власності. Входить до переліку системних банків України, має один з найбільших обсягів капіталу і активів.

Протягом 2019-2022 років загальні і чисті активи зростають, однак їх структура не відповідає як роздрібному, оскільки переважають цінні папери. Балансова вартість кредитного портфеля АТ КБ «Приватбанк» за аналізований період загалом збільшилася. На динаміку вартості кредитного портфеля впливали два показника: загальна сума виданих кредитів та авансів клієнтам та загальна сума резервів під очікувані кредитні збитки. Станом на 31 грудня 2022 року кредити найбільшим 10 клієнтам Банку становить 3% від загальної суми кредитів за вирахуванням тих, що управляються як окремий портфель – це непрацюючі кредити. Їх частка є значною. Списуються ці значні суми за рахунок резервів.

Структура залучених коштів КБ «ПриватБанк» показує, що більшість коштів банку формувалася за рахунок коштів фізичних осіб (майже 80%), за рахунок юридичних осіб формувалася п'ята частина коштів.

Аналіз основних показників діяльності АТ КБ «Приватбанк» свідчить, що активи використовуються банком досить ефективно, зокрема більш ефективно, порівняно з іншими комерційними банками, однак рентабельність статутного капіталу є меншою, порівняно з середнім значенням по банківському сектору.

Отже, кошти державного бюджету, вкладені у статутний капітал КБ «Приватбанк» (власник КМУ на 100%), використовувалися не достатньо ефективно.

Чистий прибуток за 2022 р., порівняно з 2020 роком зріс у 2 рази (24 302 млн. грн. проти 12 798 млн. грн.) і є максимальним результатом по всьому банківському сектору України. Всі економічні нормативи, встановлені НБУ, банком дотримуються. Розрахований інтегральний коефіцієнт фінансової стійкості за методикою Шпаковської Н.І. показав, що його значення збільшилося у 2019-2022 рр. майже в 2,6 разів. Це свідчить про належне управління кредитним портфелем та достатню фінансову стійкість.

3. Визначено позиції банку щодо діяльності на ринку цінних паперів як депозитарної установи, підходи до управління портфелем цінних паперів. Встановлено, що АТ КБ «Приватбанк» має значний досвід роботи на фондовому ринку України – з 1996 року є в переліку депозитарних установ НБУ. Для функціонування як депозитарної установи має всі ліцензії.

У структурі інвестиційного портфелю АТ КБ «Приватбанк» найбільшу питому вагу (більше 97%) займають цінні папери, тренд позитивний. Управління цінними паперами в банку здійснюється за рахунок їх формування за різними категоріями. Найбільшу частку в структурі портфеля займають інвестиційні цінні папери за СВІСД – 53,8%. Аналіз динаміки та структури інвестиційних паперів за СВІСД показав, що найбільшу частку займають довгострокові державні боргові цінні папери (в 2021 році – 83,5%), однак частка їх в 2022 році зменшилася майже в 2 рази. Зменшення обсягів за певними фінансовими інструментами, зокрема довгостроковими державними борговими цінними паперами пов'язане з їх погашенням. Диверсифікація портфеля інвестиційних цінних паперів банку відбулась за рахунок зростання середньострокових державних боргових цінних паперів у національній валюті (частка зросла з 2,3 до 17,69%), а також іноземній (з 9,58 до 20,11%).

Нормативи Н11 і Н12, встановлені НБУ, мають низький рівень (0,06% і 0,07%), що свідчить про необхідність активізації інвестиційного процесу. Питома

вага інвестиційного портфелю в доходах банку становить більше 35%. Близько 20% доходів банку приносять інвестиційні цінні папери за СВІСД (тренд позитивний), а за СВПЗ – 13% (майже не змінюється).

4. Обґрунтовано економіко-математичний інструментарій з формування інвестиційного портфеля цінних паперів банку. Проаналізовано підходи до портфельного інвестування і класичних форм оптимізації портфеля цінних паперів. Обґрунтовано використання портфельної теорії Марковица з метою управління портфелем цінних паперів. З урахуванням переваг та недоліків наявних моделей побудовано модель формування оптимального інвестиційного портфеля. Її основними вхідними параметрами за фінансовими інструментами визначено їх дисперсію, дохідність і заданий рівень ризику портфеля. Така модель дає змогу знайти частки і вкладення грошових коштів в фінансові інструменти, що максимізували б дохідність інвестиційного портфеля.

5. Розроблено пропозицій щодо управління формуванням портфеля цінних паперів банку з використанням економіко-математичного підходу. Проведено оцінку результатів формування оптимального портфеля цінних паперів, яка показала наступне – нижче очікуваної прибутковості 16% і коливалася близько 15,9-18% річних. Найбільший внесок у зростання вартості портфеля внесла UA4000165773, що має найбільшу частку в портфелі облігацій і показала найбільшу дохідність. Запропоновано у частині активу балансу незначно скоротити найбільш ліквідні кошти банку, направивши їх частину в групу працюючих і збільшити портфель цінних паперів. У результаті оптимізації інвестиційного портфеля, банк отримає заплановані доходи.

Розрахунками доведено, що запропоновані економіко-математичні підходи ефективні та можуть бути використанні при плануванні та прийнятті управлінських рішень в АТ КБ «Приватбанк» щодо управління формуванням портфеля цінних паперів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейків Т.Я. Діяльність банків на ринку цінних паперів: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Одеса: Одеський національний економічний університет, 2012. 20 с.
2. Банківська система: навчальний посібник / [Ситник Н.С., Стасишин А.В., Блащук-Девяткіна Н.З., Петик Л.О.]; за заг. ред. Н. С. Ситник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 580 с.
3. Банківська система: підручник / О.М. Тридід, Б.В. Самородов, І.М. Вядрова та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. Львів: «Новий Світ – 2000», 2020. 536 с.
4. Банківські операції: в схемах, таблицях, коментарях : навч. посібник. / уклад.: О.М. Гладчук, І.Я. Ткачук, В.М. Харабара. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 208 с.
5. Береславська О.І. Діяльність банків на ринку цінних паперів України. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2016. № 2. С. 21-30.
6. Бюлетень Національного банку України. Статистичні матеріали. URL: <http://bank.gov.ua>.
7. Варцаба В.І., Заславська О.І. Сучасне банківництво: теорія і практика: навчальний посібник. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. 364 с.
8. Вовчак О.Д., Руцишин Н.М., Андрейків Т.Я. Кредит і банківська справа: підручник. Київ: Знання, 2018. 564 с.
9. Головач М. Ю. Фінансова безпека ринку цінних паперів в умовах війни. Modern Economics: електронне фахове видання. 2022. №34. С. 36-42. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/issue/34-2022/holovach.pdf>
10. Гроші та кредит: навч. посіб. для підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». Ч. 1. Гроші. /

Шевчук І.Л., Ставерська Т.О., Жилякова О.В. та ін. / Х. : Видавець Іванченко І.С., 2018. 271 с.

11. Гроші та кредит: навч. посіб. для підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Ч. 2. Кредит / І. Л. Шевчук, Т. О. Ставерська, О. В. Жилякова, О. П. Близнюк. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2019. 186 с.

12. Гроші та кредит: підручник / О. В. Дзюблюк, Б. П. Адамик, Г. Р. Балянт [та ін.]; за ред. О. В. Дзюблюка. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 892 с.

13. Долінський Л.Б. Оцінювання та управління кредитним ризиком боргових зобов'язань: монографія. Київ: КНЕУ, 2017. – 551 с. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/Faculty_of_Information_Systems_and_Technology/emm/5411.pdf

14. Diatlova Yu. The development of the banking sector of Ukraine in the context of Eurointegration: economic basis and strategic objectives. International Journal of New Economics, Public Administration and Law. 2019. № 1 (3). P. 16-34.

15. Дятлова Ю.В., Бородаєнко Н.В., Кердивар В.В. Інвестиційний ринок України: стан та перспективи розвитку. Менеджер: Вісник Донецького державного університету управління. 2018. № 2 (79). С. 66-72.

16. Дятлова Ю.В. Методологічне підґрунтя дослідження розвитку банківського сектору національної економіки. Менеджер: Вісник Донецького державного університету управління. 2020. Серія «Економіка». № 4 (89). С. 21-30.

17. Закон України «Про депозитарну систему України» від 06.07.2012 р. № 5178-VI. Редакція від 01.01.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text>.

18. Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» (перша редакція: «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»): Закон України від 30.10.1996 р. № 448/96-ВР (із змінами). Редакція від 01.01.2023, підстава – 2465-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр#Text>.

19. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (перша редакція: «Про цінні папери та фондовий ринок») від 23.02.2006 р. № 3480-IV (із змінами). Редакція від 28.04.2023, підстава – 2970-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>

20. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (із змінами) від 12.07.2001 № 2664-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/>.

21. Іванчук Н.В. Гроші і кредит: навчальний посібник. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 332 с.

22. Кадала В. В., Хайлова Т. В., Гузенко О. П. Банківське право: навчальний посібник / за ред. д-ра юрид. наук, проф. Б. В. Дерев'янка; МВС України, Донецький юридичний інститут. Кривий Ріг: ДЮІ, 2020. 172 с.

23. Калусенко В.В. Аналіз інвестиційного портфеля банків України та стратегія управління ним. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2019. № 1. С.63-78

24. Ковальчук К.Ф., Архірейська Н.В., Валенюк Н.В. Ринок фінансових послуг: Навч. посібник. Дніпро: НМетАУ, 2018. 135 с.

25. Косов А.С. Міжнародний досвід регулювання банківської ліквідності та можливості його реалізації в Україні. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2019/5_16_uk/51.pdf

26. Косова Т.Д. Аналіз банківської діяльності. Навчальний посібник К.: Центр учбової літератури. 2018. 485 с.

27. Кравченко В.П., Паламарчук Н.О. Особливості організації ринку цінних паперів у країнах світу. Наукові записки. 2013. Вип.13. С. 128-133.

28. Криховецька З.М. Фінансовий ринок : навчальний посібник. 3-є вид., переробл. та доповн. Івано-Франківськ, 2014. 430 с.

29. Кушнар'ова А. А. Сутність та значимість фінансових результатів діяльності комерційного банку. Modern economics. 2017. № 6. С. 113-120. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2017_6_15

30. Куц О.О. Управління банківським портфелем цінних паперів в умовах нестабільності на фондовому ринку. Економіка та держава. 2012. № 1. С. 93-96.

31. Методика оцінки активів банку, віднесеного до категорії проблемних або неплатоспроможних: затверджено Рішенням виконавчої дирекції Фонду гарантування вкладів фізичних осіб від 08.12.2016 № 2707. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0066-17#Text>

32. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні. Постанова Правління Національного банку України від 02.06.2009 N 315. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/Method_15122017_803-rsh_economic_ratios

33. Методика розрахунку коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR): схвалено рішенням Правління Національного банку України від 15.02.2018р. № 101-рш. в редакції від 04.09.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/vr101500-18#Text>

34. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: затверджено Постановою Правління Національного банку України від 02.08.2004 р. № 361 в редакції від 21.06.2012р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0361500-04#Text>

35. На український ринок допущені боргові цінні папери США та Німеччини: Фінансовий клуб. URL: <https://finclub.net/ua/news/na-ukrainskyi-rynok-dopushcheni-borhovi-tsinni-papery-ssha-ta-nimechchyny.html>

36. Науменкова С.В., Міщенко В.І. Система регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн: Навч. посібник. К.: ЦНД НБУ, УБС НБУ. 2011. 170 с.

37. Перелік депозитарних установ: Національний депозитарій України. URL: <https://www.csd.ua/perelik-depozytarnyh-ustanov/>

38. Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України: затверджено Постановою Правління Національного банку України від 18.07.2019 р. № 97 в редакції від 18.04.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

39. Портфельний ризик і методи його зниження. URL: https://pidru4niki.com/1484102863326/investuvannya/portfelniy_rizik_metodi_yogo_z_nizheniya.

40. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000р. №2121-III. Редакція 03.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>

41. Про заставу [Електронний ресурс] : Закону України від 02.10.1992 № 2654-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>.

42. Про порядок регулювання діяльності банків в Україні. Інструкція НБУ від 28.08.2001 № 368. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_16072017_78.

43. Про порядок реєстрації та ліцензування банків, відкриття відокремлених підрозділів: Положення НБУ від 08.09.2011 N 306. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_28122017_146.

44. Рамський А.Ю., Жукова Ю.М., Обушний С.М. Ринок цінних паперів у питаннях та відповідях : навч. посіб. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 228 с.

45. Рекуненко І.І., Шалда А.А., Чийпеш В.О. Роль банківського сектору в розвитку фондового ринку України. *Ефективна економіка*. 2021. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9704> (дата звернення: 06.11.2023).

46. Ринок боргових цінних паперів в Україні: Монографія / За заг. ред. І.О. Лютого. К.: ЦУЛ, 2008. – 432 с.

47. Рисін В., Папірник С. Трансформація ролі банків на ринку державних боргових цінних паперів. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1771/1707>

48. Статистика індикаторів фінансової стійкості: Офіційний сайт Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=44575.

49. Стечишин Т.Б., Малахова О.Л. Банківська справа: навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 404 с.

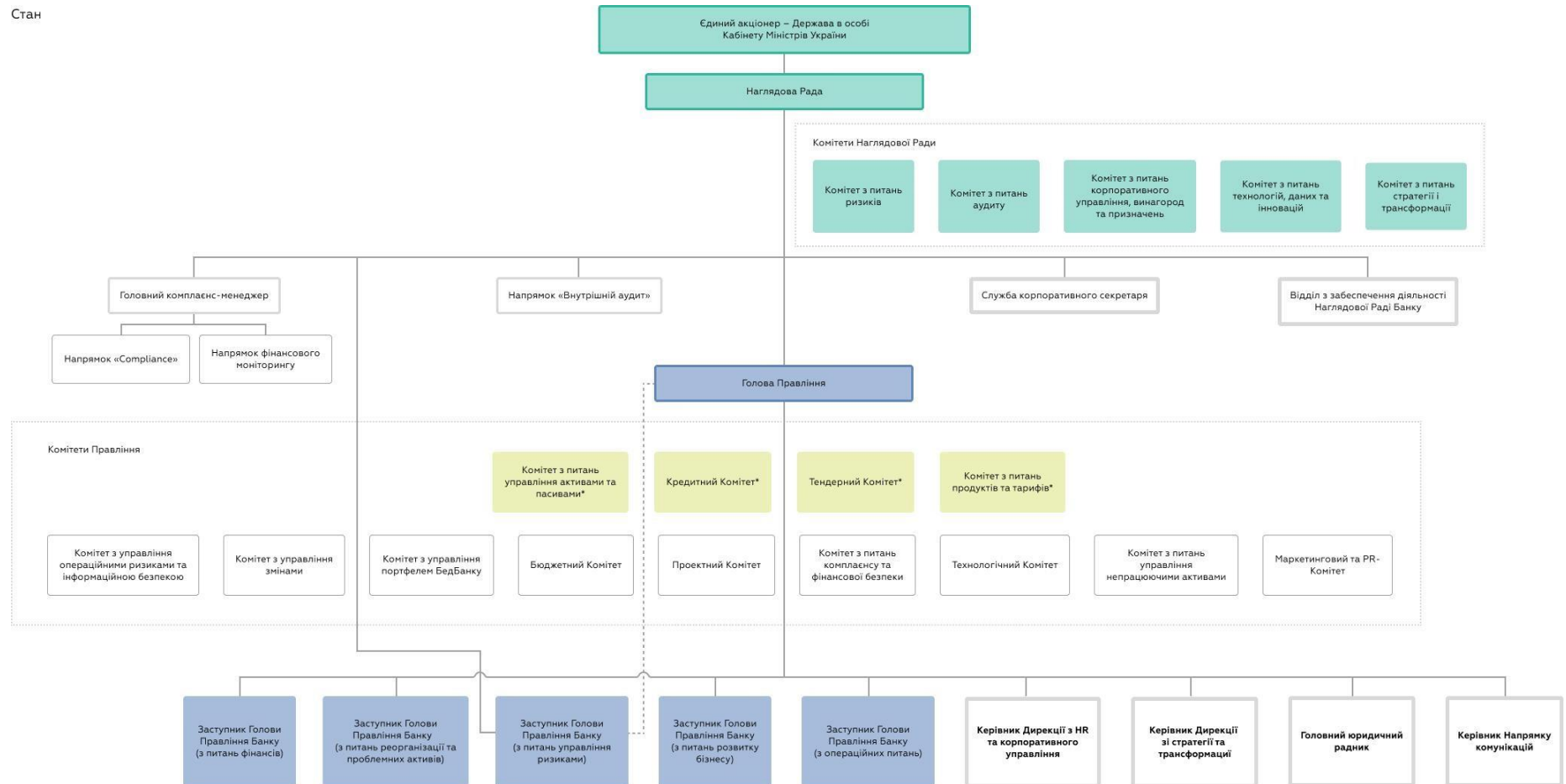
50. Третьякова О.В., Харабара В.М., Грешко Р.І. Ринок фінансових послуг: навч. посібник. Чернівці: Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 118 с.
51. Ушакова О.А. Банківські операції: навч. посібник Рівне: НУВГП, 2021. 226 с.
52. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посібник / Журавльова Т.О., Макаренко Ю.П., Турова Л.Л., Сірко А.Ю. Дніпро: Пороги, 2021. 360 с.
53. Фінансові інструменти: операції з облігаціями: науково-практичний посібник / В. І. Козак, С. О. Москвін, В. В. Посполітак. Київ: DESPRO, 2019. 132 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/641/fin_instr_obl_2019.pdf
54. Черкасова С. В. Банківська інвестиційна діяльність на вітчизняному фондовому ринку. Підприємництво і торгівля. 2019. Вип. 24. С. 51-58.
55. Черкасова С. Регулювання діяльності банків на вітчизняному ринку цінних паперів. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2633/2551>.
56. Шаманська О.І., Слободиський С.М. Особливості розвитку ринку цінних паперів в Україні. *Ефективна економіка: електронне фахове видання*. 201. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5431>.
57. Шелудько Н.М. Інвестиційна дисфункція фондового ринку в Україні: інституційна складова. Економічні свободи для зміцнення соціально-економічного розвитку України в умовах глобальних трансформацій/ за ред. В. Юрчишина. Київ: Заповіт, 2020. С. 126-137.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Організаційна структура АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Стан

* Обов'язковий Комітет Правління Банку відповідно до Статуту Банку

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.1 - Динаміки активів КБ «ПРИВАТБАНК»

Назва показника	Період, млн.грн				Абсолютне відх., млн. грн (+/-)			Відносне відх., %		
	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021
Грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви	25296	27 360	45 894	49 911	2064	18534	4017	8,16	67,74	8,75
Заборгованість банків	2903	0	27118	25 059	-2903	27118	-2059	-100,00	-	-7,59
Кредити та аванси клієнтам	38335	50 140	59 544	55 021	11805	9404	-4523	30,79	18,76	-7,60
Інвестиційні цінні папери	161012	180 081	152 157	221 661	19069	-27924	69504	11,84	-15,51	45,68
Поточні податкові активи	184	184	2 257	6 660	0	2073	4403	0,00	1126,63	195,08
Інвестиції в дочірні та асоційовану компанію	30	30	155	30	0	125	-125	0,00	416,67	-80,65
Інвестиційна нерухомість	3648	3 340	3379	2 933	-308	39	-446	-8,44	1,17	-13,20
Активи з права користування	0	0	1 716	1 748	0	1716	32	-	-	1,86
Основні засоби та нематеріальні активи	3326	3 793	4 764	5 894	467	971	1130	14,04	25,60	23,72
Інші фінансові активи	2940	2 743	2 210	3 448	-197	-533	1238	-6,70	-19,43	56,02
Інші активи	8815	8 899	9 285	8 900	84	386	-385	0,95	4,34	-4,15
Майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя	7069	1361	1 244	1 228	-5708	-117	-16	-80,75	-8,60	-1,29
Активи, утримувані для продажу	117	117		32	0	-117	32	0,00	-100,00	0
Всього активів	253675	278 048	309 723	382 525	24373	31675	72802	9,61	11,39	23,51

ДОДАТОК В

Таблиця В.1 - Динаміки кредитного портфеля КБ «ПРИВАТБАНК»

Назва показника	Період, млн.грн				Абсолютне відх., млн. грн (+/-)			Відносне відх., %		
	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021
Кредити та дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом, що управляються як окремий портфель	185 575	212 795	210 579	164 332	27 220	-2 216	-46 247	14,67	-1,04	-21,96
Кредити юридичним особам	3 330	5 648	6 250	5 509	2 318	602	-741	69,61	10,66	-11,86
Кредити фізичним особам - кредитні картки	30 354	45 314	51 890	40 609	14 960	6 576	-11 281	49,29	14,51	-21,74
Кредити фізичним особам - іпотечні кредити	9 130	12 923	11 467	9 566	3 793	-1 456	-1 901	41,54	-11,27	-16,58
Кредити фізичним особам - споживчі кредити	3 144	4 193	4 148	3 500	1 049	-45	-648	33,37	-1,07	-15,62
Кредити фізичним особам - кредити на придбання автомобіля	264	332	250	35	68	-82	-215	25,76	-24,70	-86,00
Кредити фізичним особам - інші кредити	660	672	498	129	12	-174	-369	1,82	-25,89	-74,10
Кредити підприємствам малого та середнього бізнесу (МСП)	4 210	8 251	8 555	6 859	4 041	304	-1 696	95,99	3,68	-19,82
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом - фізичні особи	191	654	1 152	1 052	463	498	-100	242,41	76,15	-8,68
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом - юридичні особи	197	710	742	588	513	32	-154	260,41	4,51	-20,75
Дебіторська заборгованість за фінансовим лізингом - підприємства малого та середнього бізнесу (МСП)	126	248	418	517	122	170	99	96,83	68,55	23,68
Придбані/створені знецінені кредити	0	196	94	76	196	-102	-18	0,00	-52,04	-19,15
Всього кредитів та авансів клієнтам, загальна сума	237 181	291 936	296 043	232 772	54 755	4 107	-63 271	23,09	1,41	-21,37
Мінус: резерв під очікувані кредитні збитки	-198 846	-241 796	-236 499	-177 751	-42 950	5 297	58 748	21,60	-2,19	-24,84
Всього кредитів та авансів клієнтам	38 335	50 140	59 544	55 021	11 805	9 404	-4 523	30,79	18,76	-7,60

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1 - Динаміки портфеля цінних паперів АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Назва показника	Період, млн.грн				Абсолютне відх., млн. грн (+/-)			Відносне відх., %		
	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021
Інвестиційні цінні папери:	161 012	180 081	152 157	221 661	19 069	-27 924	69 504	11,84	-15,51	45,68
- за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	90354	86244	84 680	100 750	-4 110	-1 564	16 070	-4,55	-1,81	18,98
- за справедливою вартістю через інший сукупний дохід	36322	79299	66 602	119196	42 977	-12 697	52 594	118,32	-16,01	78,97
- за амортизованою собівартістю	34336	14538	875	1 715	-19 798	-13 663	840	-57,66	-93,98	96,00

ДОДАТОК Д

Таблиця Д.1 – Динаміка власного капіталу АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Назва показника	Період, млн.грн				Абсолютне відх., млн. грн (+/-)			Відносне відх., %		
	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021
Акціонерний капітал	206 060	206 060	206 060	206 060	0	0	0	0	0	0
Емісійний дохід	23	23	23	23	0	0	0	0	0	0
Резерв переоцінки будівель	769	687	614	689	-82	-73	75	-10,66	-10,63	12,21
Нереалізований збиток від інвестиційних цінних паперів	(479)	(3303)	(1 274)	(2 937)	-2 824	2 029	-1 663	589,56	-61,43	130,53
Результат від операцій з акціонером	12174	12174	12174	12174	0	0	0	0	0	0
Загальні резерви та інші фонди	6211	6211	6 850	8 481	0	639	1 631	0	10,29	23,81
Накопичений дефіцит	(201 139)	(190 388)	(169 918)	(171 665)	10 751	20 470	-1 747	-5,35	-10,75	1,03
Всього	23 619	31 464	54 529	52 825	7 845	23 065	-1 704	33,21	73,31	-3,12

ДОДАТОК Е

Таблиця Е.1 - Динаміки зобов'язань АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Назва показника	Період, млн.грн				Абсолютне відх., млн. грн (+/-)			Відносне відх., %		
	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021
Заборгованість перед НБУ	12 394	9 817	7 721	-	-2 577	-2 096	-7 721	-20,79	-21,35	-100,00
Заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями	234	195	201	2	-39	6	-199	-16,67	3,08	-99,00
Кошти клієнтів	212167	231055	240 621	312 708	18 888	9 566	72 087	8,90	4,14	29,96
Зобов'язання орендаря з лізингу	-	-	1748	1 855	0	1 748	107	-	-	6,12
Відстрочене зобов'язання з податку на прибуток	150	136	121	146	-14	-15	25	-9,33	-11,03	20,66
Інші фінансові зобов'язання	1 688	2 249	1 522	2 907	561	-727	1 385	33,23	-32,33	91,00
Резерви та нефінансові зобов'язання	3 292	3132	3 260	12 082	-160	128	8 822	-4,86	4,09	270,61
Всього зобов'язань	230 056	246 584	255 194	329 700	16 528	8 610	74 506	7,18	3,49	29,20

ДОДАТОК Ж

Таблиця Ж.1 - Аналіз результатів діяльності АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Назва показника	Період, млн.грн				Абсолютне відх., млн. грн (+/-)			Відносне відх., %		
	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021	2020 – 2019	2021 – 2020	2022 – 2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Чистий процентний дохід	6111	16752	19 667	21 602	10 641	2 915	1 935	174,13	17,40	9,84
Відрахування до резерву на зменшення корисності	-7379	-6089	-4	-1 771	1 290	6 085	-1 767	-17,48	-99,93	44175,00
Чисті процентні доходи після вирахування резерву на зменшення корисності	-1268	10663	19 663	19 831	11 931	9 000	168	-940,93	84,40	0,85
Доходи за витратами та комісійними	13211	19590	24 575	27 649	6 379	4 985	3 074	48,29	25,45	12,51
Витрати за виплатами та комісійними	-3017	-4402	-6 386	-8888	-1 385	-1 984	-2 502	45,91	45,07	39,18
Прибутки мінус збитки від операцій з іноземною валютою та своп-контрактів	1084	1983	2 589	3103	899	606	514	82,93	30,56	19,85
(Збитки мінус прибутки)/прибутки мінус збитки від переоцінки іноземної валют	-2501	1145	6 510	-7 460	3 646	5 365	-13 970	-145,78	468,56	-214,59
Прибутки мінус збитки від реалізації інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через інший сукупний дохід		3	8	8	3	5	0		166,67	0,00

Продовження таблиці Ж.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Прибутки мінус збитки/(збитки мінус прибутки) від переоцінки інвестиційних цінних паперів за справедливою вартістю через прибуток чи збиток	0	-3085	-1 526	16 045	-3 085	1 559	17 571		-50,53	-1151,44
Витрати щодо резерву під юридичні ризики			-387	-8 577	0	-387	-8 190			2116,28
Збитки/(прибутки) від уцінки будівель (що перевищують дооцінку) та переоцінки інвестиційної нерухомості	247	-553	4	-256	-800	557	-260	-323,89	-100,72	-6500,00
Зменшення корисності майна, що перейшло у власність банку як заставодержателя	-71	-13	-134	-119	58	-121	15	-81,69	930,77	-11,19
Зменшення корисності у відновлення зменшення корисності інвестиції в асоційовану компанію	-99	0	8	-124	99	8	-132	-100,00		-1650,00
Адміністративні та інші операційні витрати	-12194	-13988	-14 428	-18 006	-1 794	-440	-3 578	14,71	3,15	24,80
Інші чисті доходи	1530	1446	2113	1 090	-84	667	-1 023	-5,49	46,13	-48,41
Прибуток до оподаткування	19	12789	32 609	24 296	12 770	19 820	-8 313	67210,5	154,98	-25,49
Чистий прибуток за рік	378	12 798	32 609	24 302	12 420	19 811	-8 307	3285,71	154,80	-25,47

ДОДАТОК 3

Таблиця К.1 – Аналіз економічних нормативів АТ КБ «ПРИВАТБАНК»

Назва показника	Нормативне значення	Період				Абсолютне відх., (+/-)		
		2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2020–2019	2021–2020	2022–2021
Нормативи капіталу								
Розмір регулятивного капіталу (Н1)	не менше 200 млн грн	22275	19556	19224	35257	-2719	-332	16033
Норматив достатності (адекватності) регулятивного капіталу (Н2)	не менше 10 %	20,06	17,46	14,15	28,09	-2,6	-3,31	13,94
Норматив достатності основного капіталу (Н3)	не менше 7 %.			7,13	14,06	0	7,13	6,93
Нормативи ліквідності								
Короткострокова ліквідність (Н6)	не менше 60 %	97,54	97,74	100,41	92,92	0,2	2,67	-7,49
Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) за всіма валютами (LCR _{ВВ})	не менше 100 %	н/д	263,61	268,26	278,83	263,61	4,65	10,57
Коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR) в іноземній валюті (LCR _{ІВ})	не менше 100 %	н/д	102,03	307,71	218,18		205,68	-89,53
Нормативи кредитного ризику								
Максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	не більше 25 %.	4,52	6,26	16,64	9,62	1,74	10,38	-7,02
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	8-кратний розмір регулятивного капіталу банку	0	0	32,04	0	0	32,04	-32,04
Максимальний розмір кредитного ризику за операціями з пов'язаними з банком особами (Н9)	не більше 25 %.	0,67	0,19	0,43	0,16	-0,48	0,24	-0,27
Нормативи інвестування								
Норматив інвестування в цінні папери окремо за кожною установою (Н11)	не більше 15 %	0,20	0,06	0,06	0,06	-0,14	0,00	0,00
Норматив загальної суми інвестування (Н12)	не більше 60 %	0,21	0,07	0,07	0,07	-0,14	0,00	0,00